

การศึกษาวิเคราะห์ เรื่องพระกายโสทเชิงสังคม

วรรณกรรมสร้างขึ้นจากชีวิตจริง เพราะฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิต จึงอาจนำมาประมวลเป็นวรรณกรรมได้ วรรณกรรมเป็นผลงานของมนุษย์ ดังนั้นจึงเป็นที่รวบรวมความคิด ความเป็นอยู่ และลักษณะสภาพต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไว้ (สิทธา พินิจภูวาล, 2515 : 31) ในขณะที่เดียวกัน ความคิดและเนื้อหาในวรรณกรรม ก็จะมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมด้วย (ประคอง กระแสชัย, 2524 : 206) จากการศึกษา วรรณกรรมท้องถิ่น เรื่องต่าง ๆ ตามที่มีผู้ศึกษาไว้พบว่า วรรณกรรมท้องถิ่นเหล่านั้นส่วนมากสะท้อน สภาพชีวิตและสังคมตลอดจนความเชื่อถือ ค่านิยม จารีตประเพณี และโลกทัศน์ต่าง ๆ ของคนใน สังคมให้เห็นได้ชัดเจน

ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเชิงสังคม จึงมีคุณค่าสูงยิ่งที่จะทำให้ทราบถึงความคิด และวิถีชีวิตของคนในยุคสมัยที่วรรณกรรมนั้นเกิดขึ้น

การศึกษาวิเคราะห์ เรื่องพระกายโสทเชิงสังคม จะพิจารณาในแง่ต่อไปนี้

1. ค่านิยมของสังคม
2. ประเพณี
3. ความเชื่อ
4. โลกทัศน์
5. ความสัมพันธ์ระหว่างสารัตถะกับภาพสะท้อนเชิงสังคม

ค่านิยมของสังคม

ค่านิยม คือ สิ่งที่ถูกคลกลุ่มหนึ่งหรือคนคนเดียวเห็นว่า เป็นสิ่งที่มีค่าควรรักษาไว้ ค่านิยม อาจจะไม่ใช้สิ่งที่ดีที่สุด แต่เป็นความนิยมในสิ่งหนึ่งสิ่งใดเห็นว่ามีค่าควรการยกย่อง (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2516 : 39)

ค่านิยมของสังคมอาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะชีวิตของคนในแต่ละยุคแต่ละสมัย บางอย่างอาจสูญหายไป และบางอย่างอาจจะยังคงอยู่ ในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท ซึ่งมีลักษณะเป็นวรรณกรรมชาวบ้าน มุ่งสั่งสอนหลักธรรมโดยวิธีบุคคลาธิฐาน คือ แสดงการดำเนินชีวิตของพระกายโสทให้เห็นเป็นตัวอย่าง วิธีชีวิตของตัวละครตามเนื้อเรื่องจึงมีลักษณะที่สะท้อนค่านิยมของสังคมในหลักการที่กวีปรารภนา หรืออาจเป็นประสบการณ์ของกวีที่เคยเห็นสภาพสังคมแล้วนำมา กล่าวไว้ในผลงาน

ค่านิยมของสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท มีดังนี้

ค่านิยมทางการปกครอง

ในเรื่องพระกายโสท กวีได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมทางการปกครองไว้หลายลักษณะ เช่น การปกครองบ้านเมืองที่นำผลให้ประชาชนอยู่กันอย่างสงบสุข ดังข้อความกล่าวว่า

○ หัวหมูเสวยสุก	บ่อไคยมีทุก	○ หัวอยู่เสวยสุข	บ่ได้มีทุกซ์
แกข้าเขตชั้น	นับนวยอ่คุณ	แกข้าเขตชั้นต์	นับนวยอ่คุณ
ทุกเมื่อเชื่อวัน	เมืองพระทรงทรณ	ทุกเมื่อเชื่อวัน	เมืองพระทรงธรรม์
ส่หนุกนั๊กหนา		ส่หนุกนั๊กหนา	

การที่บ้านเมืองสงบสุข ประชาชนทั้งหลายเทิดทูนและกล่าวสรรเสริญเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์ แสดงถึง ความเป็นนักปกครองที่ดี นั่นคือ การมีทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นธรรม 10 ประการของพระมหากษัตริย์คือปฏิบัติกันมาในอดีต ได้แก่ การให้ทานเพื่อบำรุงสุข การประพฤติปฏิบัติดีเป็นสุจริต การบริจาคสละเพื่อประโยชน์ของประชาชน มีความสุภาพอ่อนโยน มีความเพียร ไม่คร่ำคราย ไม่เบียดเบียนประชาชน มีความอดทนเป็นเลิศและไม่ทำผิดเสียก่อน เป็นต้น

ในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท การปกครองบ้านเมืองสงบสุข ทำให้บ้านเมืองเป็นปึกแผ่น มั่นคง เป็นที่เกรงขามแก่หัวเมืองใกล้เคียง และการที่หัวเมืองใกล้เคียงส่งดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองมาถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการ แสดงว่าอำนาจการปกครองมีเหนือหัวเมืองอื่นด้วย

○ ร้อยเอ็ดฝ่ายไทย	ผูกสวยดอกไม้	○ ร้อยเอ็ดฝ่ายใต้	ผูกสวยดอกไม้
งันทองอัครา	ประเทศทางพัน	เงินทองอัครา	ประเทศต่างพันธุ
เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา	เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา
นา๒เมืองนอง		นานาเมืองนอง	

ดอกไม้เงินดอกไม้ทองเป็นสิ่งประทิษฐ์สำคัญและมีค่า ทำด้วยเงินและทอง เพื่อใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการของบรรดาประเทศราชที่จะต้องส่งไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน อันมีสิทธิและอำนาจอันชอบธรรมแผ่แสนยานุภาพออกไปยังหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎร์และพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ดังนั้นหัวเมืองพระยามหานครที่ห่างไกลและเมืองประเทศราช จะต้องทำดอกไม้เงินทองและเครื่องราชบรรณาการขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นประจำตามกำหนดระยะเวลาที่ทางฝ่ายราชธานีเป็นผู้กำหนด เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อ กษัตริย์ในฐานะจักรพรรดิ

ความหลักฐานที่ปรากฏในใบบอกเมืองต่าง ๆ และสารตรา ทำให้ทราบว่าเมืองที่ถวายดอกไม้เงินทองและเครื่องราชบรรณาการ ไม่เพียงแต่เมืองประเทศราชเท่านั้น แม้แต่หัวเมืองพระยามหานครชั้นนอกที่ห่างไกล และอาจเป็นภัยต่อเมืองหลวงได้ก็ถูกกำหนดให้จัดดอกไม้เงินทองและเครื่องราชบรรณาการถวาย สำหรับทางภาคใต้หัวเมืองที่ต้องทำดอกไม้เงินทองและเครื่องราชบรรณาการขึ้นทูลเกล้าฯถวายจะเป็นเมืองที่อยู่ทางใต้แม่น้ำตาปี้ลงไป และหัวเมืองชายฝั่งตะวันตก หัวเมืองเหล่านี้จัดเป็นหัวเมืองปลายราชอาณาจักรและเมืองประเทศราช ซึ่งได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และถลาง โดยทั่วไปจะส่งปีละครั้ง (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2529 : 1136-1137)

เมื่อการปกครองบ้านเมืองดี ไม่มีปัญหา สภาพทั่วไปของบ้านเมืองอย่างอื่นก็ดีขึ้น เช่น มีฝนฟ้าและพืชผลอุดมสมบูรณ์ ประชาชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างกว้างขวาง เช่น

○ บ้างชายจรูห์	กำไมลยปินดู	○ บ้างชายจอนทุ	กำโลปินดู
กระพังงันทอง	ตาง๕สรพัน	กระพังเงินทอง	ตางตางสารพัน
อะเหนคกายกอง	หังหลาย ายของ	อเนกจ่ายกอง	หังหลายชายของ
ระหังอิงแ		ระหังอิงแ	

○ เข้าเมืองโดยตี	โดยมั่งไคมี	○ ชาวเมืองไคตี	ไคมีมั่งไคมี
งันทองเหลือแหล่	เพราะบุญราชา	เงินทองเหลือแหล่	เพราะบุญราชา
เข้ามาปลาถูก	ผู้ล่ล่ามีลูก	ข้าวมากปลาถูก	ผลผลามีลูก
บ่อไคยกักหา		บ่ไคักหา	
○ ผ่นฟ้าชักเขย	รำเกยหารา	○ ผ่นฟ้าชักเขย	รำเพยหารา
เคชะบุญญา	เจ้าฟ้าพันปี	เคชะบุญญา	เจ้าฟ้าพันปี

ค่านิยมเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอน

สังคมไทยแต่เดิมมา บิดามารดา ครูอาจารย์ หรือบรรพบุรุษทั้งหลาย ต่างมีความปรารถนาที่จะให้ลูกหลานของตนเอง เป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี คือ ประพฤติแต่ความดีทั้งทาง กาย วาจาและใจ เว้นจากการทำความชั่ว ความโกรธแค้น ความอิจฉาริษยา และความอฆาตพยาบาท นอกจากนี้การที่จะเป็นคนดีนั้น ต้องเป็นผู้ที่นับถือและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ดังนั้นแนวทางในการสั่งสอน จึงมีลักษณะดังกล่าวเหล่านี้เป็นค่านิยมที่ถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสทกีสะท้อนให้เห็นค่านิยมเหล่านี้อย่างเด่นชัด เช่น

1. คำสั่งสอนด้านพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาอันเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปของพุทธศาสนิกชนก็คือ การละเว้นความชั่ว การประพฤติแต่ความดีและการทำใจให้บริสุทธิ์จากการสังเกตนใจ เรื่องของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ทั่วไป พบว่ามีหลายเรื่องที่สะท้อนค่านิยมเกี่ยวกับความเป็นผู้ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรม เคร่งครัดในคำสอนของพุทธศาสนา เช่น สุบินกุมารในเรื่องสุบินสำนวนเก่า และสุทธิกรรมในเรื่องสุทธิกรรมชาดกคำกาพย์ พฤติกรรมของตัวละครทั้งสองนี้ล้วนแต่แสดงว่ายึดมั่นอยู่ในศีลธรรมคำสอนของพุทธศาสนา และยังมีมุ่งสอนผู้อื่นให้ประพฤติปฏิบัติตามด้วยอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องนายคั่น ตัวนายคั่นเองตอนจบก็มีศรัทธาในพุทธศาสนา และได้บวชเป็นภิกษุตลอดไป

สำหรับวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท พระกายโสทก็เป็นผู้หนึ่งที่ยึดมั่นและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนา โดยเฉพาะการรักษาศีล การไม่เป็นศัตรูกับผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมีมุ่งสั่งสอนผู้อื่น คือ สั่งสอนนางสมุททเวหาผู้เป็นมารดาเลี้ยงให้รู้จักรักษาศีลประพฤตินอนอยู่ในสัจย์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นได้สำเร็จอีกด้วย ดังข้อความที่ว่า

○ พระแม่อุมาภิงเยี่ย	จงเปลื้องเสียวใจอาหันท	○ พระแม่อุมาภิงเยี่ย	จงเปลื้องเสียวใจอาหรรรม
ยาผูกไพรีกัน	แกลुकนอยเหลี่ยมานคา	อย่าผูกไพรีกัน	แกลुकนอยเหลี่ยมารคา
○ พระจงดั่งโสตพัง	มาพังท่าเทศหนา	○ พระจงดั่งโสตพัง	มาพังธรรมเทศนา
ลูกน้อยตั้งจินดา	จักแทนคุณพระชนนี	ลูกน้อยตั้งจินดา	จักแทนคุณพระชนนี
○ นางแมยกลูกชาย	ขึ้นตั้งไวยเหนือเกสี	○ นางแมยกลูกชาย	ขึ้นตั้งไว้เหนือเกสี
ลูกเอยในยวันฉี่	แมขอพังรคกระทำม	ลูกเอยในยวันฉี่	แมขอพังรคพระธรรม
○ ภายโสคผู้เปนเจ้า	นั้งบนเกลাত্রักจำหนัน	○ ภายโสคผู้เปนเจ้า	นั้งบนเกลাত্রักจำนรรจ
เมื่อทาวตรักแจงท่า	อยุบนเสียนนางยักษา	เมื่อทาวตรักแจงธรรม	อยุบนเสียนนางยักษา

เมื่อนางสมุทคเวหาได้ฟังธรรมะจากพระภายโสท ก็มีจิตศรัทธาเลื่อมใสยอมรับเอาธรรมะเป็น
หลักปฏิบัติ

○ นางมารกรวดน้ำลง	ตั้งจำหน้งด้วยภักดี	○ นางมารกรวดน้ำลง	ตั้งจำหน้งด้วยภักดี
เมื่อตรัสเป็นชินศรี	จงโปรกแม่พราละเอัย	เมื่อตรัสเป็นชินสีห์	จงโปรคแม่ราลูกเอย
○ นางแม่ออคเขี้ยววงา	เอาะนูชาแกชามเขัย	○ นางแม่ออคเขี้ยววงา	ออกนูชาแกทรามเขย
แต่นัพระละเอัย	แมจะหยุในยสัจจำ	แต่นัพระลูกเอย	แมจะอยู่ในยสัจจ้ง
○ สตรไคยมีชีวิต	ไปเบ้องหน้าแมมีกำ	○ สตรไคยมีชีวิต	ไปเบ้องหน้าแมมีกรรม
ชาคินัแมมีทำ	พรตรโอรุสแล้วแหละหนา	ชาคินัแมมีทำ	พลัดโอรสแล้วแหละหนา

2. คำสั่งสอนด้านจริยธรรม

จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติส่วนตัวว่าบุคคลมีทัศนคติในอันที่จะประพฤติตนเอง
ในลักษณะอย่างไรบ้าง สำหรับการสอนจริยธรรมของสังคมไทยในอดีตส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นค่านิยม
ด้านคุณสมบัติของสตรี ที่สำคัญมักได้แก่ การปรนนิบัติต่อบิดามารดาและต่อสามี เป็นต้น ในเรื่อง
พระภายโสทได้เน้นเรื่องการปรนนิบัติต่อสามีอย่างเห็นได้ชัด เช่น สตรีหรือภรรยาที่ดีต้องมีกริยา
มารยาทเรียบร้อย รู้จักวางตนให้สามีรักและหลง เพราะความสามารถและความดี ต้องอยู่
ในโอวาทของสามีไม่ขึ้นเสียงเถียงทะเลาะกับสามีเป็นอันขาด และที่สำคัญสตรีที่ดีจะต้องมีความ

ชื่อสัตว์จรงรักภักดี มีรักเดียวใจเดียว และต้องไม่ทิ้งหวงสามี่แม้ว่าสามี่จะมีภรรยาบ่อย ดังเช่น นางจันทราสอนนางคาราวา

○ แมจ๊กสงงสอน	เอาเป็นอาพอล	○ แมจ๊กสั่งสอน	เอาเป็นอาภรณ์
ประคัมภายา	เจ้าหยุดด้วยหัว	ประคัมภายา	เจ้าอยู่ด้วยหัว
ส่งวันตัวลูอะ	ยาซึ่งหิงสา	สงวนตัวลูกอา	อย่าซึ่งหิงสา
ไทยเท่าเคื่องใจ		ให้ท้าวเคื่องใจ	
○ ยาทำกาบเพลง	กฤาญิงลักเลง	○ อย่าทำกาพย์เพลง	คือหญิงลักเลง
เจ้าสายสุทใจ	ตูกแต่งเพรางาย	เจ้าสายสุทใจ	ตูกแต่งเพรางาย
ยาละพระไทย	ตาคูหูไสย	อย่าละพระทัย	ตาคูหูไส้
อย่าโดยส่นบาย		อย่าได้ส่นบาย	
○ เมื่อเท้าบันทม	ลูแแก้วตันกลม	○ เมื่อท้าวบรรทม	ลูกแก้วตกลม
ลาศพญาไว	พญาผืนไคย	ลาศพญาไว้	พญาผืนไค
อันมือ้อพาย	ทรักคี่จ้งหาย	อันมือ้อพาย	ชกคี่จ้งหาย
แล้วเก็บอ๋บรม		แล้วเก็บอ๋บรม	
○ ไสยาตีเทียมบ่า	จำคำแม่ทรา	○ ไสยาสน์เทียมบ่า	จำคำแม่รา
เจ้ายาท่ง	นิ้วคั่นคั้นบาท	เจ้าอย่าทะนง	นิ้วคั่นคั้นบาท
ยาลีมลักทล	เจ้ายาอาทอ้งคี่	อย่าลีมลักทล	เจ้าอย่าอาจองค์
ว่าเป็นคู้เซี่ย		ว่าเป็นคู้เซี่ย	
○ หัวมาเหน้อยพัก	เจ้ายารู่มัก	○ หัวมาเหน้อยพัก	เจ้าอย่ารู่มัก
เล่าความลูเออย	เส่วยโพชนสำมราน	เล่าความลูเออย	เส่วยโพชนสำราญ
เบอะบารฉ่เหล้ย	ความชัวยาเคัย	เบิกบานเฉลย	ความชัวอย่าเคย
เอามาไสยตัว		เอามาไส้ตัว	
○ เมียน้อยเมียหลวง	ยาซึ่งหิงหวง	○ เมียน้อยเมียหลวง	อย่าซึ่งหิงหวง
เจ้าจงแผ่เผื่อ	สะเกายอ้มทา	เจ้าจงแผ่เผื่อ	สำเกายอ้มทา
สตรจอรมาเจือ	ยาหักชกเรือ	สัตว์จรงมาเจือ	อย่าหักชกเรือ
ผางเซี่ยวมิตี		ขวางเซี่ยวมิตี	

นอกจากนี้ยังสอนให้เห็นลักษณะของหญิงไม่ดี ไม่ควรเอาเป็นแบบอย่าง และให้หลีกเลี่ยง การคบค้าสมาคม ดังที่ท้าวอาทิตย์สอนนางคาราวาว่า

แม้อย้แลแม้อย้	กระบังใหญ่เป็นเล่น	แม้อย้แลแม้อย้	กระบังใหญ่เป็นเล่น
ก่อหัวหยูสล่วน	ยกครัวต่งล่งที่รี้	พอหัวอยู่สาระวน	ยกครัวต่งล่งที่รี้
แม้อย้หยางหมาเหาะ	เคาะกินทานันใหม่ยคี่	แม้อย้หยางม้าเหาะ	เคาะกินทานันใหม่ยคี่
อ่านลายมือหยูกบี่	ถือคันซั้งนั่งภาวะนา	อ่านลายมืออยู่กบี่	ถือคันซั้งนั่งภาวะนา

ลักษณะหญิงที่ไม่ควรสมาคมด้วย ที่ท้าวอาทิตย์สอนนางคาราวานั้น ได้แก่ ลักษณะหญิง

8 ประการ (ประพนธ์ เรื่องตรงค์, 2529 : 159) คือ

แม้อย้ คือ หญิงที่เกียจคร้าน ไม่ว่าจะงานสิ่งใด ยังไม่ได้ทำทุกอย่าง

สะพังใหญ่ คือ หญิงที่กระเพาะใหญ่ กินจุ หาได้เท่าใดไม่พอกิน มีแต่ผลาญเงินทองตลอด

เวลา

ใต้คำหัว คือ หญิงที่ชอบพูดหักหน้าสามีต่อหน้าผู้อื่น

ยกครัวลงล่าง คือหญิงที่เกียจคร้านและมักง่าย ไม่เอาใจใส่กิจการบ้านเรือน

อ้างม้าเหาะ คือ หญิงที่ชอบพูดเรื่องของผู้อื่น หรือปากอยู่ไม่สุข พูดลามปาม เพื่อเจ้า

อยู่เสมอ

เคาะกินทาน หรือ "จอละหับบ้าน" คือ หญิงที่พูดเสียงดัง ไม่ว่าจะไปไหนเสียงจะไปก่อนตัว

อ่านลายมือ คือ หญิงที่พูดจาไม่ไพเราะ มักทำท่าทาง หรือทำไม้ทำมือขณะพูด

ถือคันซั้ง คือ หญิงที่รักสนุก งานการสิ่งใดปล่อยไว้ข้างมัน เป็นคนเกียจคร้านไม่สนใจ

การงานอีกประเภทหนึ่ง

ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง

สังคมไทยในสมัยก่อนนั้นถือว่า "การเลือกคู่" เป็นหน้าที่ของบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ กล่าว บิดา มารดา หรือญาติผู้ใหญ่เป็นผู้กำหนดคู่สมรส ระยะเวลา และเงื่อนไขต่าง ๆ ของการ สมรสแก่บุตรธิดาของตน และมักถือกันว่า เป็นเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูลของทั้งสองฝ่าย ในการจัด คู่สมรสที่สมน้ำสมเนื้อแก่บุตรธิดาของตน (อานนท์ อากาศิรม, 2525 : 74)

คำนิยามปรากฏในเรื่องพระกายโสท เมื่อท้าวอาทิตย์เห็นว่า นางคารามีอายุเหมาะสมควรมีกู้ครอง พระองค์จึงได้จัดการให้นางคาราเลือกกู้ครอง โดยเชิญเจ้าชายแห่งเมืองต่าง ๆ มาประชุมกัน คั่งข้อความว่า

○ แคล้วนลูพระยา	เทกัณมามะแจจรร	○ แคล้วนลูพระยา	เทกัณมามากแจจัน
นั่งหยูไนโรงคัน	ไทยที่ราชเจาสากล	นั่งอยู่ในโรงคัล	ไทยิราชเจ้าสากล
○ เมื่อนั้นพระจอมไตร	พิศคุไปยทวมลล	○ เมื่อนั้นพระจอมไตร	พิศคุไปทวมลล
เห็นหน่อร้อยเอ็ดคน	เข้ามาราบพระบาท	เห็นหน่อร้อยเอ็ดคน	เข้ามาราบพระบาท

สำหรับวัตถุประสงค์สำคัญที่สุดของการเลือกกู้คือ ความสุขและความสำเร็จทั้งกายและใจของกูป่าสาว แต่การที่บิดามารดาเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการเลือกกู้ครองของบุตรธิดา เพราะอาจถือว่าหนุ่มสาวยังอ่อนวัย และไม่มีประสบการณ์ในชีวิตกู้ โดยเฉพาะกับลูกผู้หญิง จึงทำให้เกิดประเพณี "คลุมถุงชน" (อานนท์ อภิภากริม, 2525 : 74) แต่บางครั้งมิได้ใช้อำนาจบังคับเลยทีเดียว จะถามความสมัครใจหรือความพอใจของเจ้าตัวด้วย

ในเรื่องพระกายโสท เมื่อนางคาราไม่ได้เลือกหรือพอใจในเจ้าชายเมืองใด ท้าวอาทิตย์ก็ไม่ได้ว่ากล่าว เพียงแต่ทุกข์ใจที่นางคาราธิดาของตนไม่มีกู้ จึงต้องให้โหรตรวจดูลัคนาราศีของนางคาราว่าจะมีกู้หรือไม่

○ กูกอนโทนผู้ใหญพระครู	เร่งพิศคุจ้งเร็วหรา	○ กูกรโหรผู้ใหญ่พระครู	เร่งพิศคุจ้งเร็วหรา
ไทยแจ้งในลัคณา	แห่งลูรักสายส่มอน	ให้แจ้งในลัคณา	แห่งลูรักสายสมร
○ หดาหนึ่งอาพัคู้	จ้งพิศคุไทยแนนอน	○ หรือหนึ่งอาพัคู้	จ้งพิศคุให้แนนอน
หดาหนึ่งคู้สายส่มอร	ตกตำซ้าหดาผู้คี่	หรือหนึ่งคู้สายสมร	ตกตำซ้าหรือผู้คี่
○ หดาเป็นชติวง	จักรไคยทรงพระทรรณี	○ หรือเป็นชติยวงศ	จักได้ทรงพระธรณี
พิศคุให้ถ้วนถึ	ยาอำพรางเหลัยโหรา	พิศคุให้ถ้วนถึ	อย่าอำพรางเลขโหรา

เมื่อโหรทำนายว่านางคาราจะมีกู้ และกู้ของนางเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ ท้าวอาทิตย์จึงยินดีเป็นอย่างยิ่ง ประทานรางวัลมากมายให้แก่โหร

ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง เรื่องของวัยเป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะต้องคำนึงถึงเป็นอย่างมาก อายุหรือวัยที่สมควรจะมีคู่ครอง แม้ไม่บอกไว้โดยตรง แต่สังคมไทยแต่เดิมมักแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย (สุภัตรา สุภาพ, 2520 : 63) ซึ่งอาจเป็นเพราะสังคมไทยมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แต่งงานเร็วพ่อแม่จะได้หมดห่วง เรื่องพระกายโสธแสดงค่านิยมการกำหนดคุณสมบัติอายุการมีคู่ครอง นิยมมีคู่ครองตั้งแต่อายุยังน้อย ประมาณ 15 ปีขึ้นไปก็สมควรมีคู่ครองได้

เมื่อพระอินทร์บอกให้พระกายโสธเดินทางไปหาคู่ครองนั้น พระกายโสธอายุ 16 ปี

○ พระชัณเฑาะเจ้า	โคสิทหกเข้า	○ พระชันษาท้าว	ได้สิบหกเข้า
กล้องแกลิ่งโอมสี	เป็นที่ปติโลม	กล้องแกลิ่งโอมศรี	เป็นที่ปฏิโลม
แกฝูงนารี	ในยโลกทั้งสี่	แกฝูงนารี	ในโลกทั้งสี่
บ่อมีดิงสอง		บ่อมีดิงสอง	

ตอนนางดารายอายุได้ 15 ปี ท้าวอาทิตย์ก็คิดจัดการหาคู่ครองให้นาง และวิตกกังวลใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อนางดารามีที่ท่าไม่พอใจผู้ใด

นางสมุทเวทารังเกียจนางดาราลูกสะใภ้ จึงคิดจัดการอภิเษกให้นางประกาสันน้องสาวของตนเป็นคู่ครองของพระกายโสธ แต่เนื่องจากนางประกาสันมีอายุมากกว่าพระกายโสธ จึงจำเป็นต้องเนรมิตรูปร่างเป็นสาวรุ่น ดังคำประพันธ์

○ เมื่อนั้นเทวี	นางมานยักสิ	○ เมื่อนั้นเทวี	นางมารยักษี
สมุคค์เวทา	เอกนางประกาสัน	สมุทเวทา	อีกนางประกาสัน
ผู้เป็นน้องยา	นัระมิทรูปา	ผู้เป็นน้องยา	นิรมิตรูปา
ทั้งสองเทวี		ทั้งสองเทวี	
○ เป็นสาวน้องแห่ง	สองแก้มคฤาปราง	○ เป็นสาวน้องแห่ง	สองแก้มคือปราง
นวนคฤาสาลี	อาหุยะประหาร	นวลคือสาลี	อาหุประมาณ
เพียงสิบห้าปี	ปรีติโลมโลกี	เพียงสิบห้าปี	ปฏิโลมโลกี
ยวนเย้ากามา		ยวนเย้ากามา	

ค่านิยมส่งเสริมคุณธรรม

คุณธรรม หมายถึง ธรรมแห่งความดี ความดี ความงาม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525, 2530 : 190) ความดีงามในที่นี้เกิดจากการประพฤติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา อันเป็นความเชื่อของคนในสังคมซึ่งเชื่อว่า กรรมคือการกระทำ กระทำไว้อย่างไรย่อมเกิดผลแห่งการกระทำอย่างนั้น

ค่านิยมส่งเสริมคุณธรรมที่ปรากฏในเรื่องพระกายโสธ มีดังนี้คือ

ความกตัญญูกตเวท

ความกตัญญูกตเวทเป็นค่านิยมที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในทุกยุคทุกสมัยเป็นสิ่งที่ผู้มีความเจริญทั้งหลายพยายามจะถ่ายทอดคุณธรรมนี้ เพราะแต่ละคนควรจะต้องมีความกตัญญูรู้คุณ จึงจะนับว่าเป็นคนอย่างแท้จริง ในพุทธศาสนากล่าวว่า บุคคลที่หาได้ยากในโลกนี้มี 2 จำพวก คือ บุพการีบุคคล และกตัญญูกตเวทบุคคล (กรมการศาสนา, 2514 : 97)

ในเรื่องพระกายโสธ ได้แสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทอย่างเห็นได้ชัด คือ ผู้เป็นบุตรมีความกตัญญูต่อบิดามารดา ซึ่งเห็นได้จากความสำนึกของพระกายโสธ เมื่อทราบว่า พระบิดาสวรรคตไปแล้วโดยที่ตนยังไม่ได้มีโอกาสทดแทนพระคุณ

○ ลูกศิษย์สอน	จะไปแทนคุณ	○ ลูกศิษย์สอน	จะไปแทนคุณ
สัมเด็จพระมุนี	บ่อลืมห่า เหล้ย	สัมเด็จพระมุนี	บ่อลืมห่า เหล้ย
สักยามราตรี	ความแค้นลูกนี้	สักยามราตรี	ความแค้นลูกนี้
ห่างเพียงมรณา		ห่างเพียงมรณ	
○ เท้าแกร่งกำมัลย์	พิลาบลากลัด	○ เท้าแกร่งกำสรด	พิลาปลาลด
กษัตริย์บิดา	เสวยแต่ชิลเนตร	กษัตริย์บิดา	เสวยแต่ชิลเนตร
ตางรสโอชา	หรับพระพักตรา	ตางรสโอชา	หรับพระพักตรา
ล่งแล้วบ่อแจ้		ล่งแล้วบ่อแจ้	

ครั้นเมื่อพระอินทร์ได้บอกเล่าให้ฟังว่า แท้จริงแล้วนางยักษ์สมุททเวหาเป็นผู้ฆ่าพระบิดาพระมารดาเองแล้วแกล้งอุบายหลอกลวงพระกายโสธ พระกายโสธก็ยิ่งเสียใจอย่างหนักที่พระบิดาพระมารดาที่แท้จริงสวรรคตหมดแล้ว แต่ก็ไม่ได้ถือโทษโกรธแค้นนางสมุททเวหา เพราะนึกถึง

พระคุณที่ได้เลี้ยงดูและให้ความรักต่อพระองค์ตลอดมาด้วยความกตัญญู พระกายโสทได้เทศนา
สั่งสอนชี้ทางให้นางสมุททเวหาประพटीในทางธรรม เพื่อความสุขอันปลายในชีวิต

พระกายโสทได้พยายามสืบเสาะค้นหาพระชนกชนนีที่แท้จริง พระองค์ได้ชูประชนม์ชีพ
พระชนกชนนี และชูปบ้านเมืองขึ้นใหม่ เพื่อทดแทนบุญคุณ ดังคำประพันธ์

○ เท้าร่ำก่ำมะสัด	พิลาพละลัด	○ หัวร่ำก่ำสรด	พิลาปลาลด
หยุดในยภารา	ลู่น้อยมาถึง	อยู่ในพารา	ลู่น้อยมาถึง
แล้วทูนหัวอา	ลูตั้งใจถ่า	แล้วทูนหัวอา	ลูตั้งใจท่า
แทนคุณพระทอง		แทนคุณพระทอง	
○ หน่อพระชินฉวี	เมื่อโดยส้มฤาดี	○ หน่อพระชินสีห์	เมื่อได้ส้มฤดี
เท่าศิขตริกตรอง	หวังจักแทนคุณ	ท้าวคิตตักตรอง	หวังจักแทนคุณ
ส้มเค็จพระทอง	ไทยท้าวทั้งสอง	ส้มเค็จพระทอง	ให้ท้าวทั้งสอง
คืนชียวีมา		คืนชียวีมา	
.....		
○ ซื่อไทยบิดามารดา	เป็นคิ่นมาทั้งสองชรี	○ ขอให้บิดุมารดา	เป็นคิ่นมาทั้งสองศรี
ช้าน้อยตั้งภักดี	หวังจักเทคแทนพระคุณ	ช้าน้อยตั้งภักดี	หวังจักทดแทนพระคุณ

ความซื่อสัตย์จงรักภักดี

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่งที่ส่งเสริมบุคคลให้เป็นคนดีอยู่ในสังคมด้วยความ
สันติสุข ในพระธรรมบทได้กล่าวถึงโทษของบุคคลไร้ความสัตย์ทั้งทางวาจาและการกระทำไว้ว่า
"ผู้มักพูดคำไม่จริง ย่อมเข้าถึงนรก หรือแม้ผู้ใดทำแล้วกล่าวว่า ข้าพเจ้ามิได้ทำ ชนทั้งสองนั้นเป็น
มนุษย์มีกรรมเลวทราม ละไปในโลกอื่นแล้วย่อมเป็นผู้เสมอกัน" (คณะกรรมการกองตำรา
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2503 : 199)

สำหรับคำว่า จงรักภักดี สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ได้ให้ความหมายของคำ "จงรักภักดี"
ไว้ว่า "ความรักใคร่ด้วยน้ำใจนับถืออย่างบริสุทธิ์จริง เชื่อว่าจงรัก ความเคารพ ซอพบอและ

เชื่อถือด้วยน้ำใจชื่อสัตย์สุจริต ไม่คิดทรยศ หน้าไหว้หลังหลอกชื่อว่าภักดี" (สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมโร), 2518 : 350) และกล่าวว่า ความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีคือมิ่งมงคลอันเฉลิมเกียรติ เป็นยอดแห่งความเชื่อถือของคนอื่น เป็นคุณธรรมเบื้องต้นและสุดท้ายแห่งความดีทั้งหลาย และเป็นมัตกุเทศก์ที่เลิศ เราทุกคนเมื่อหวังให้ชีวิตดำเนินสะดวกราบรื่น จึงควรมีไว้นำทางไปสู่ความดีพึงสงวนอื่น ๆ (สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมโร), 2518 : 202)

ในเรื่องพระกายโสท ท้าวพรหมทัตได้แสดงความซื่อสัตย์ และนางคารา ได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระสวามีอย่างน่ายกย่องชมเชย โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้าวพรหมทัตนับว่าเป็นกษัตริย์ที่มีความสัตย์เป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระองค์ได้สัญญากับนางสมุททเวหาว่าจะส่งส่วยชาวเมืองให้วันละ 1,000 คน ซึ่งทำให้ชาวเมืองเดือดร้อน เมื่อพระองค์คิดได้และเสียใจในการกระทำที่นางมาลาชวนให้เสด็จหนี พระองค์ก็ไม่ยอมหนี ทั้งนี้ด้วยเหตุผลสำคัญคือ ไม่ยอมเสียความสัตย์ที่ได้ให้ไว้กับนางสมุททเวหา

○ ตรตรพมฺเหธรี	พระพันปีเกษะเยน	○ ตรีพมฺเหสี	พระพันปีกิดยาเกษ
เทวดาจะสวนแกล้ง	ว่าพี่ชายบ่อสตรจ้ง	เทวดาจะสรวลเล่น	ว่าพี่ชายบ่อสัจจา
○ สู้สั่นควงชิววิท	บ่อปลอยปลิดในร่าพัน	○ สู้สั่นควงชิววิท	บ่อปลอยปลิดในร่าพัน
ใหม่เสียความสตรจ้ง	บ่อคืนคำที่จ้งจรจา	ไม่เสียความสัจจ้ง	บ่อคืนคำที่เจรจา

นางคารามีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระกายโสทพระสวามีเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพระกายโสทต้องจากนางไป นางสุดแสนเศร้าโศกเสียใจ และตั้งใจแน่วแน่ที่จะติดตามหาเพื่อให้พบพระกายโสทมิได้คิดเปลี่ยนใจเป็นอื่น ดังข้อความที่ว่า

○ ถ่าน้องบ่อภพเท้า	ไทยคินเข้าสู่ไอยส่วรร	○ ถ่าน้องบ่อพบท้าว	ให้คิน เข้าสู่ไอยส่วรรย
จักตามพระทรงทรน	ไปยตามชายริมฝงซล	จักตามพระทรงธรรม	ไปตามชายริมฝงซล
○ ชื่นชื่อว่ามิฝัว	จักปลุกตัวก็ร้อยหน	○ ชื่นชื่อว่ามิฝัว	จักปลุกตัวก็ร้อยหน
คูเยียงยั้งลาวน	มักคิชชัวมิฝัวหลาย	คูเยียงหญิงลาวน	มันคิชชัวมิฝัวหลาย

ความมอดทน

ความมอดทนเป็นอุคมมงคล พระพุทธเจ้าตรัสถึงสิ่งทีก่อให้เกิดความสุข ความเจริญแก่ชีวิตคือมงคล 38 ประการ มงคลที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ความมอดทน ซึ่งในมงคลสูตรกล่าวไว้ว่า "ขฺนฺติ เอตมฺมํกุล มตฺตมํ" (คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัย, 2511 : หน้า ๓) และในพุทธศาสนสุภาษิตก็กล่าวไว้ว่า

ขฺนฺติ ธีรํสํส ลุงกาโร ขฺนฺติ ตโป ตปสฺสโน
ขฺนฺติ พลํ วยตฺนํ ขฺนฺติ หิตฺสฺชาวหา

ขันติเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์ ขันติเป็นตะบะของผู้พากเพียร ขันติเป็นกำลังของนักพรต ขันตินำประโยชน์สุขมาให้ (คณะกรรมการแผนกตำรามหาวิทยาลัย, 2511 : 14)

ในเรื่องพระกายโสท จะเห็นตัวอย่างของความมอดทนของตัวละครได้จากนางคารา ซึ่งถึงแม้ว่า จะได้ทุกขุทรมานจากการพลัดพรากจากสวามีผู้เป็นที่รักและอดทนต่อความยากลำบาก เพื่อบรรลุความสำเร็จในการออกติดตามหาสวามี นอกจากนี้นางคารายังต้องอดทนต่อความเคียดร้อนนานับการจากการกลั่นแกล้งของนางสมุทเทวหาซึ่งเป็นแม่พระสวามี และการที่พระสวามีมีเมียน้อย เป็นต้น ตัวอย่างข้อความแสดงถึงความมอดทนของนางคารา

○ เมื่อนั้นนางงาม	เสด็จจะผั่งน้ำ	○ เมื่อนั้นนางงาม	เสด็จจากผั่งน้ำ
ไปตามส่วาหมี	บ่อโดยมีเพื่อน	ไปตามสวามี	บ่ได้มีเพื่อน
ในยกลางพริ้งพริ้ว	ครวญถึงพลับ	ในกลางพงพี	ครวญถึงพันปี
บ่อวาย เหลยหนา		บ่วาย เลยหนา	
○ ป่าปลิงป่าหะ	บ่อเคียดกยะ	○ ป่าปลิงป่าหาค	บ่เคยตกยาก
มาถึงอาตะมา	หนามหวาย เกี้ยวข้อง	มาถึงอาตะมา	หนามหวาย เกี้ยวข้อง
ถูกต้องพญา	นางผันพักตรา	ถูกต้องภญา	นางผันพักตรา
เปลื้องแล้วบ่ทจร		เปลื้องแล้วบ่ทจร	

การประมาทตน

การประมาทตน หมายถึง การไม่แสดงความเย่อหยิ่ง หรือโอ้อวดผู้ใดด้วยความตระหนงในตัวเอง บุคคลที่ประมาทตนคือ บุคคลที่รู้จักตัวเอง มีสติระลึกรู้ที่อยู่ตลอดเวลาว่าตัวเองเป็นใคร และกำลังทำอะไรอยู่ สังคมใดมีผู้รู้จักประมาทตนย่อมทำให้สังคมมีแต่ความสุขพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบุคคลผู้มีคุณธรรมข้อนี้ไว้ว่า "บุคคลใดรู้อัตภาพของผู้อื่นและอัตภาพของตนเป็นต้นในโลก ไม่มีกิเลส เป็นเหตุให้ไหวหวั่นในโลกไหน ๆ เรากล่าวว่าบุคคลนั้นสงบแล้ว ไม่มีทุจริตอันทำให้จิตลุ่มมัวดูจควันไฟ ไม่มีกิเลสอันกระทบใจ หากความทะเยอทะยานมิได้ ห้ามชาติและชราได้แล้ว

(กรมการศาสนา, 2514 : 151)

นางคาราได้แสดงออกซึ่งคุณธรรมเกี่ยวกับการประมาทตนไว้หลายตอน เช่น เมื่อตอนพลัดพรากเดินทางจากบ้านเมืองมาในป่า นางมิได้ถือตัวว่ามีศักดิ์ และเมื่อจะเข้าไปหาพระกายโศทนางก็เจียมตัวมิกล้าเข้าไป เพราะนางอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมทั้งการแต่งกายและร่างกาย ด้วยเกรงว่าจะเป็นที่อับอายแก่พระกายโศท ซึ่งมีข้อความ संबองบอกลงถึงการประมาทตน ดังนี้

○ เพราะถูกตั๊กยะ	ทุกขทนลำบาก	○ เพราะถูกตยยาก	ทุกขทนลำบาก
พรัคจะเมืองมา	ไกลพอไกลแหม	พลัดจากเมืองมา	ไกลพอไกลแหม
ไกลวงษ์ฆังษา	ใครจักเล่ามา	ไกลวงศ์พงศา	ใครจักเล่ามา
รักษาให้ยะกิน		รักษาให้กิน	
○ ผีว่าตัวกู	จักถือสักทญ	○ ผีว่าตัวกู	จักถือสักก็อยู่
ว่าลูกภูมิน	หม้ให้ยวภิกขา	ว่าลูกภูมินทร์	มิเพี้ยวภิกขา
บ่อข่ทารกิน	พระชนจักสิ้น	บ่ขอทานกิน	พระชนม์จักสิ้น
ชียวาอาสัน		ชียวาอาสัน	
○ พระเอยตัวเมียมแก้ว	เข้ามาแล้วถึงเวียงไชย	○ พระเอยตัวเมียมแก้ว	เข้ามาแล้วถึงเวียงชัย
น้องคิคอศุใจ	จักเข้าไปหาผัวชวัน	น้องคิคอศุใจ	จักเข้าไปหาผัวชวัน
○ เพราะน้องตกคำช้า	บ่มีผ้าเกี่ยวพันองค์	○ เพราะน้องตกคำช้า	บ่มีผ้าเกี่ยวพันองค์
น้องคิคแกจุมพล	หัวจักอ้ายแกยักศรี	น้องคิคแกจุมพล	หัวจักอ้ายแกยักศรี

การนิยมคนดี

คนดีย่อมเป็นที่นิยมของสังคม เพราะคนดีเป็นผู้มีคุณธรรม เป็นผู้ที่ช่วยจรรโลงให้หมู่คณะ มีแต่ความสุขความเจริญ บุคคลใดสมาคมกับคนดีย่อมเป็นอุดมมงคลสำหรับบุคคลนั้น ในพุทธศาสนา กล่าวสรรเสริญไว้ว่า "บุคคลควรนั่งร่วมกับสัตบุรุษ ควรทำความสนิทกับพวกสัตบุรุษ สัตว์ทั้งหลาย ทราบศีลธรรมของพวกสัตบุรุษแล้วย่อมไปสู่สุคติ" (กรมการศาสนา, 2514 : 24)

ในเรื่องพระกายโศท ได้แสดงให้เห็นถึงกาวินิยมคนดี เช่น ตอนนางคาราออกจากเมือง เหมันต์ ติดตามหาพระกายโศทไปยังเมืองทิมวันต์ ระยะทางไกลต้องเดินทางถึง 7 เดือน แต่ พระอินทร์ทรงประจักษ์ว่า นางคาราเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี จึงเสด็จลงมา ช่วยย่นหนทางให้เดินทางเพียง 7 วัน และช่วยกำจัดสัตว์ร้ายต่าง ๆ ในป่าได้ด้วย

○ คิทธแล้วห้วยไผ่	เท่าเสด็จเอาะไป	○ คิดแล้วห้วยไผ่	ท้าวเสด็จออกไป
จะไพรภริกา	เท่าห้วยอันหลทาง	จากไพรพฤกษา	ท้าวย่นหนทาง
โหยสิ้นเข้ามา	หวังจะใหญ่เส่นหา	ให้สิ้นเข้ามา	หวังจะให้เส่นหา
พลันถึงเมืองมาร		พลันถึงเมืองมาร	
○ แล้วเท่ากำมัด	แต่หมูฝูงสตร	○ แล้วท้าวกำมัด	แต่หมูฝูงสัตว์
ทรายกร่องกล้าหา	เส็จแล้วบ่หุ	ทรายโคร่งกล้าหา	เสร็จแล้วบ่อยู่
ขึ้นสู่วิมาร	ดั่งแต่พาพาล	ขึ้นสู่วิมาน	ยังแต่ผ่าพาล
หุในทิมวา		อยู่ในทิมวา	

นอกจากนี้ เมื่อนางสมุทรเทวาใช้นางคาราเดินทางไปหานางประกาสันที่เมืองภาคย์กษ ะหว่างทางพระอินทร์ก็ได้ชี้หนทาง และให้น้ำมัททาแก่เจี๊็บวดเท้าด้วย

○ พระอินเบายะหลทาง	โหยแกนางแมญญูเรื่อง	○ พระอินทร์บอกหนทาง	ให้แก่นางแมญญูเรื่อง
หมีฆ่าจะถึงเมือง	นางบุญเรื่องยาร้อนใจ	มิฆ่าจักถึงเมือง	นางบุญเรื่องยาร้อนใจ
○ อันเจ้าเหนื่อยเมื่อยมลา	เจ็บบาทนางอรไทย	○ อันเจ้าเหนื่อยเมื่อยล้า	เจ็บบาทนางทรมวย
จิงเจ้าเอาน้ำมันไสย	ทาลงเทิดพระเอ้วบาง	จิงเจ้าเอาน้ำมันใส่	ทาลงเทิดพระเอ้วบาง

เมื่อนางสมุททเวทาจะอภิเษกพระกายโสทกับนางประกาสัน และให้นางคาราแต่งกายให้กับพระกายโสท พระอินทร์กับมเหสีทั้งสี่และเทวาทั้งหลายต่างก็ลงมาช่วยนางคารา

○ เมื่อนั้นเบ็องบันเท่าพันตา จริงปาวฝูงเท่าเทวาต่างชวนกันมาบัดเคี้ยวคัน ○ ว่านางสวรรค์ทั้งสี่คน สัจชะคาและนางสุนันเท่าผู้นี้ถุามันเสด็จมา ○ นางสัจจิตราสุคหฺรมา บัหจอรลินลา สู่พระภาราอันเลิศไกรย ○ หวังจักช่วยอรน้อยทรามไวย ไทยบุชคาหรา มาติไจย เจ้าขึ้นพระไทยมาหรรษา	○ เมื่อนั้นเบ็องบนท้าวพันตา จิงบ่าวฝูงเทวาต่างชวนกันมาบัดเคี้ยวคัล ○ ว่านางสวรรค์ทั้งสี่คน สุธาคาและสุนัน-หาผู้นิรมลเสด็จมา ○ นางสัจจิตราสุชรรมา บหจอรลินลา สู่พระภาราอันเลิศไกร ○ หวังจักช่วยอรน้อยทรามไวย ให้นุชคารามาติไจ เจ้าขึ้นพระทัยมาหรรษา

ค่านิยมทางโลก

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม นอกจากมีความต้องการทางกายและทางวัตถุแล้ว ก็ยังมีความต้องการทางสังคมและจิตใจอีกด้วย เช่น ต้องการความสุข ต้องการให้คนยกย่อง ต้องการให้คนเกรงกลัว ต้องการให้คนยอมรับว่า ตัวเองเป็นคนสำคัญ ต้องการความรักและความเข้าใจ (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, 2506 : 2/12) จึงทำให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีกว่าจะสามารถสนองความต้องการดังกล่าวได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดค่านิยมทางโลกขึ้น

ในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมทางคุณธรรมอันเนื่องมาจากศาสนาแล้ว ยังได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมทางโลกอีกด้วย ค่านิยมทางโลกที่ปรากฏในเรื่องพระกายโสท มีดังนี้

การยกย่องผู้มีอำนาจ

ผู้มีอำนาจย่อมมีบริวารมีอันเป็นที่ยกย่องและเกรงกลัวของบุคคลในสมัยนั้น ซึ่งเป็นค่านิยมเกี่ยวกับการยกย่องอำนาจ ยังมีตำแหน่งสูงก็ยิ่งมีอำนาจมาก อำนาจสามารถบันดาลให้มิตรภัยบริวาร ความเกรง และความกลัว อ่อนน้อมและสวามิภักดิ์ (จรัญ พรหมอยู่, 2523 : 14)

ดังกวีได้บรรยายให้เห็นลักษณะการยกย่องผู้มีอำนาจว่า

○ หัวหุยเสวยสุก	บ่อไคยมีทุก	○ หัวอยู่เสวยสุข	บ่ได้มีทุกข์
แก๊กเขตขัน	นับนวยอ่คุณ	แก๊กเขตขัน	นับนวยอ่คุณ
ทุกเมื่อเชื่อวัน	เมืองพระทรงธรรม	ทุกเมื่อเชื่อวัน	เมืองพระทรงธรรม
ส่หูกนักหนา		ส่หูกนักหนา	
○ ร้อยเอ็ดฝ่ายไทย	ผูกสวยคอกไมย	○ ร้อยเอ็ดฝ่ายใต้	ผูกส่วยคอกไม้
ง่ทองอัครา	ประเทศต่างพัน	เงินทองอัครา	ประเทศต่างพันรุ้
เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา	เทกันเข้ามา	สิบสองภาษา
นา๒เนื่องนอง		นানাเนื่องนอง	

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือการยกย่องผู้มีอำนาจ มีบุญญาธิการ มีอิทธิฤทธิ์ เช่น เหาะเหินเดินอากาศได้ เมื่อพระกายโศทเหาะมาถึงเมืองเหมันต์ หัวอาทิตย์ขึ้นขมยินดีและเชิญให้ลงมาสู่เมือง

○ โอบพระเยวาราช	เขินลินลาจจะเวทล	○ โอบพระเยวาราช	เชิญลินลาจจากเวทล
ลงมาสุมลทัน	ไนย เกยแก้วมณีฉาย	ลงมาสุมลตล	ไนยแก้วมณีฉาย
○ สตรหัลที่ไนยส่ถาน	ข่มส่มหยมมากมาย	○ สัตว์ชนที่ไนยส่ถาน	ข่มส่มหยมมากมาย
นับนวยขันถ้วาย	บังค้มแล้วร้องส้งระเสิน	นับนวยขันถ้วาย	บังค้มแล้วร้องสสรเสริญ
○ เสียงคัลส่เทือนทัพ	ไคยินจัพห้วแผ่นพัน	○ เสียงคนสะเทือนทบ	ไคยินจบห้วแผ่นพัน
लगบ้างร้องซักเขิ่น	คำเหน็นหน่อพระทษพล	लगบ้างร้องซักเชิญ	คำเหน็นหน่อพระทษพล

ความอิจฉาริษา

ความอิจฉาริษา คือความไม่ปรารถนาให้ผู้อื่นได้ดีกว่าตน มีอาการโกรธเคือง และคิดมุ่งร้ายต่อผู้ที่ดีกว่าตน ซึ่งเป็นค่านิยมในทางลบ ไม่ควรยึดถือปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ปรากฏในเรื่องพระกายโศท คือนางสมุทกเวททาเป็นบุคคลอยู่ในภิกเสสตัดทา มีนิสัยใจคำคูร้าย เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อเห็นลูกสะใภ้คือนางคารามีรูปโฉมงดงามทั้งพระกายโศทก็รักใคร่นางคาราเป็นอย่างมาก จึงทำให้นางสมุทกเวททาอิจฉาริษานางคารา

นางแม่ใจการ	พิศคุณางคราน	นางแม่ใจกาฬ	พิศคุณางคราญ
ท้วงทังกายา	เป็นที่ปักโลม	ทังทังกายา	เป็นที่ปักโลม
ไนยโลคะโลกา	จริงโอรธษา	ในโลกโลกา	จริงโอรสา
หลังรักษโถมหมัร		หลงรักโถมหมั	
หากว่าลูกชาย	หาใหม่จักตาย	หากว่าลูกชาย	หาใหม่จักตาย
บ่อรอดชียวัง	แกล้งมาเป็นมาร	บ่รอดชียวัง	แกล้งมาเป็นมาร
รำการเพราะหมัน	๒๒ เข้ามานัน	รำคาญเพราะมัน	มัน เข้ามานัน
ทำเปนเจ้าผัว		ทำเป็นเจ้าผัว	
โกรธแต่ไนยใจ	ภายนอกสูกไสย	โกรธแต่ไนใจ	ภายนอกสูกไส
ภายในมิตมัว	เกียดแต่ลูกส่ำไผ	ภายในมิตมัว	เกียดแต่ลูกส่ำไผ
รักแต่ลูกตัว	ขึ้นชมขึ้นชัว	รักแต่ลูกตัว	ขึ้นชมขึ้นชัว
ขึ้นรักเสนหา		ขึ้นรักเสนหา	

ความรักสนุกสนาน

ความรักสนุกสนานและมีอารมณ์ขันเป็นคุณสมบัติประจำตัวของคนไทยมาแต่เดิมคนไทยโดยเฉพาะชาวใต้ไม่ว่าจะทำกรสิ่งใด จะมีการสนุกสนานควบคู่ไปด้วย เรียกว่าจิตเบิกบาน รื่นเรีง ทำตนความสบายไม่เคร่งครัดกับระเบียบแบบแผน หรือพิธีรีตอง ไม่จริงจังกับชีวิต แม้อะไรจะเกิดขึ้น (จรัญ · พรหมอยู่, 2523 : 15) เรื่องพระกายโสท เมื่อพระกายโสทรบกันนางประกาสัน เหล่าทหารทั้งหลายแทนที่จะช่วยนายของตนมุ่งมั่นในการรบ กลับทำเป็นเล่น ไม่ถือเป็นเรื่องจริงจัง ข้าพูดเป็นเล่นให้เห็นชัดข้อความที่ว่า

เพื่อนเอียนนายค่อนาย	รบกันตายช่างหัวเซ้า	เพื่อนเอียนนายค่อนาย	รบกันตายช่างหัวเซา
หมี่ไชยกานของเรา	จะพลอยตายด้วยทราวมไว	มิใช่การของเรา	จะพลอยตายด้วยทราวมวัย
ถ้าเป็นหูเทียนแก้ว	ดับเสียแล้วจุดอื่นใหม่	ถ้าเป็นหูเทียนแก้ว	ดับเสียแล้วจุดอื่นใหม่
ชีวิตครันตายไป	บ่ห่อนไสยจักคืนมา	ชีวิตครันตายไป	บ่ห่อนไสยจักคืนมา
หมื่นแลครันเปรี๊ยะปาก	นั่งกินหมะหยุดึกวา	ยีนแลครันเปรี๊ยะปาก	นั่งกินหมากอยู่ตึกว่า
ลูกไมยมีไนยป่า	ไปเก็บมากินสำมาราน	ลูกไม่มีไนยป่า	ไปเก็บมากินสำราญ

ประเพณี

ประเพณี หมายถึง ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่ง อยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤตินอกแบบก็เรียกว่าผิดประเพณี (พระยาอนุমানราชชน, 2514 : 37) ประเพณีบางครั้งอาจจะเกิดจากความเชื่อถือในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของคินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ (หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ศิริกุล, 2504 : หน้าคำอธิบาย) แต่เป็นสิ่งที่คนทั้งหลายถือว่าจะต้องปฏิบัติตาม ๆ กันมาคนแต่ก่อนเคยทำอย่างไร คนต่อมาก็ทำอย่างนั้น (พระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จกรมพระยาคำรงราชานุภาพ, 2504 : 141)

ประเพณีเก่าของเราถ้ามองเห็น ๆ อาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไม่มีเหตุผล บางทีอาจเห็นว่าป่าเถื่อน หรือเป็นขบขัน แต่ความจริงแล้วมีเหตุผลมาประกอบในการกระทำ คือ อาจจะทำเพื่อความ สุขความเจริญของหมู่คณะ หรือของครอบครัว ตามที่คิดเห็นกันในสมัยนั้น เมื่อไม่มีข้อเสียหายก็ควร จะคงไว้เพื่อรักษาบุคลิกลักษณะแห่งความเป็นชาติไว้ ซึ่งเป็น เรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามเป็นอย่างยิ่ง (ประจักษ์ ปรึกษากร, 2519 : 19)

ประเพณีเก่าของไทยบางอย่างก็เลิกปฏิบัติและสูญหายไปแล้ว แต่อาจปรากฏอยู่ในบันทึกต่าง ๆ เช่นวรรณคดี เรื่องขุนช้าง ขุนแผน ได้กล่าวถึงประเพณีต่าง ๆ มากมาย อาทิ ประเพณีการเกิดการโกนจุก การบวชเณร การถวายตัวเป็นมหาดเล็ก การทำขวัญ การผูกขวัญ การรับขวัญ การแต่งงาน การทำศพ พิธีสารท การเทศน์มหาชาติ สงกรานต์ การก่อบพระทราย การค้ำน้ำลุยเพลิง การเสด็จออกรับแขกเมือง และการรับราชสาส์น เป็นต้น

ประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้นั้น ส่วนใหญ่ก็จะปรากฏเช่นเดียวกับในวรรณคดีไทยโดยทั่วไป จะมีแตกต่างอยู่บ้างในรายละเอียด

ประเพณีที่ปรากฏในเรื่องพระกายโสท มี่ดังนี้

ประเพณีการแต่งกาย

ประเพณีการกินหมาก

ประเพณีการไว้พันคำ

ประเพณีการขึ้นเบญจา

ประเพณีการรับขวัญ

ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการทำศพ

ประเพณีเกี่ยวกับศิลปะการแสดงต่าง ๆ

ประเพณีการแต่งกาย

การแต่งกายตัวละครชายหญิงในเรื่องพระกายโศก มีลักษณะคล้ายกับการแต่งกายของคนไทยสมัยปลายอยุธยา หรือต้นรัตนโกสินทร์ คือผู้หญิงนุ่งผ้าลายต่าง ๆ ห่มสไบเฉียง มีเครื่องประดับ (กองวัฒนธรรม, 2503 : 24) ตัวละครในเรื่องพระกายโศกเป็นผู้สูงศักดิ์ และเป็นนางสาวในมิใช่คนธรรมดาทั้งหลาย ผ้านุ่งของนางกษัตริย์จึงเป็นผ้าตัน ห่มสไบปักเกี่ยว นางสาวในนุ่งผ้าแพร ห่มผ้าสไบริ้วทอง เช่น

สองกระสัดหรั่งเครื่อง	พูสาค่าเมือง	สองกษัตริย์ทรงเครื่อง	ภูษาค่าเมือง
รุ่งเรืองรัชมี่	แต่ล้วนผ้าตัน	รุ่งเรืองรัชมี่	แต่ล้วนผ้าตัน
แกมแก้วมูณี	สำรับโคมลี	แกมแก้วมณี	สำหรับโคมศรี
หังสองจอมขวัน		หังสองจอมขวัญ	
ยังเหลยเข้าในย	ห่มผ้าสไบ	ยังเหลยขาวใน	ห่มผ้าสไบ
ปักเกี่ยวสายวัน	ห่มชมพูเทศ	ปักเกี่ยวสายวัน	ห่มชมพูเทศ
วิเสศต่างกัน	หยุด่าจอมขวัน	วิเศษต่างกัน	อยู่ท่าจอมขวัญ
น้องแก้วคารา		น้องแก้วคารา	
ยังหมหนึ่งเล่า	แต่ล้วนสาว๒	ยังหมหนึ่งเล่า	แต่ล้วนสาวสาว
นุ่งแพรยมนา	ห่มสไบริ้วทอง	นุ่งแพรยมนา	ห่มสไบริ้วทอง
เรื่องรองรจนา	แต่งตัวนั่งท่า	เรื่องรองรจนา	แต่งตัวนั่งท่า
คาราโคมศรี		คาราโคมศรี	

เครื่องประดับ ได้แก่ กรรเจียกจอน ทับทรวง คาด พาหุรัต สะอั้ง สร้อยสังวาลย์ กว้าไล คัมพูเพชร ดังตัวอย่างการแต่งกายของนางสมุทกเวหาและนางประกาศัน

○ เมื่อนั้นนางเวหา	แตงน้อยยาผู้จอมพรรณ	○ เมื่อนั้นนางเวหา	แตงน้อยยาผู้จอมขวัญ
รักกลางามพรายพัน	ปักบินแก้วเคาะไมยไหวย	รักกลางามพรายพรรณ	ปักเป็นแก้วดอกไม้ไหว
○ กุณทันรักสองบา	นางยักษาสอศมาโดย	○ กุณพลรักสองบ่า	นางยักษาสอคมาลัย
ประคัพนางทราวมไวย	ทรงสัจรักเต้านม	ประคัพนางทราวม้วย	ทรงสะอึ่งรักเต้านม
○ กำไมลยสอดค้นแขน	ทั้งปลายแขนงามสัพสม	○ กำไลสอดค้นแขน	ทั้งปลายแขนงามสัพสม
พระพิศุทัพรามชม	แต่งเท้าน้องในยชะลา	พระพิศุทัพรามชม	แต่งเท้าน้องในชาลา
○ สัจทั้งอาพอน	ตาบทร่วงกรองงามรจนา	○ สะอึ่งทั้งอาภรณ์	ตาบทร่วงกรองงามรจนา
กรองเชิงสอดคบาทา	ทั้งสองรานางยักษี	กรองเชิงสอดคบาทา	ทั้งสองรานางยักษี

การแต่งตัวโดยทั่วไป ยังนิยมดอนโรหมและกันไร เพื่อช่วยให้ใบหน้าเด่นชัด เกลียงเกลากลมกลิ้ง นิยมทาขมิ้น แป้งหอม น้ำมันหอม ทัดดอกไม้หรืออบดอกไม้ให้มกลิ่นอาย

○ บาวไฉน้อย๒	สามรัยออกสร้อย	○ บ่าบ่าน้อยน้อย	สำหรับยออกสร้อย
กายโสทรจอมไตรย	ลางบ้างตัดผม	กายโสทรจอมไตร	ลางบ้างตัดผม
กันคิ้วเอาไร	นั่งถ่าจอมไตรย	กันคิ้วเอาไร	นั่งท่าจอมไตร
กายโสทรพุ่มี		กายโสทรพุ่มี	

หรือเมื่อพระกายโสทเดือนนางคารา เรื่องการแต่งตัว เพราะกลัวอันตรายจากนางสมุทกเวหา

○ เจ้ายาแต่งตัว	ยาแหสนยาหัว	○ เจ้าอย่าแต่งตัว	อย่าเล่นอย่าหัว
แป้งยาไคยทา	น้ำมันยาไสย	แป้งอย่าไคยทา	น้ำมันอย่าใส่
ญาหัวโกษา	ชะหมันยาทา	อย่าหัวโกษา	ขมิ้นอย่าทา
คังเกาเทวี		คังเก่าเทวี	
○ ยาหัดเคาะไมย	อันหอมอับอาย	○ อย่าหัดดอกไม้	อันหอมอับอาย
หัวน้องโจอมศรี	ยาไคยแตรมเกล้า	หัวน้องโจอมศรี	อย่าไคยแตรมเกล้า

พระอรรเทวี	ถ้อยคำแห่งพี่	พระอรเทวี	ถ้อยคำแห่งพี่
จำไวยทราชมข้ม		จำไว้ทราชมข้ม	

การแต่งตัวของตัวละครฝ่ายชายในเรื่องพระกายโสท เช่นกษัตริย์ แต่งแบบเครื่องแต่งตัวพระ คังคำประพันธ์

○ พระเสด็จทรงเครื่อง	ภูษาคำเมือง	○ พระเสด็จทรงเครื่อง	ภูษาคำเมือง
รุ่งเรื่องชัชวาล	พื้นทองกรองแก้ว	รุ่งเรื่องชัชวาล	พื้นทองกรองแก้ว
เลิศแล้วทุกประการ	ทรงสร้อยสังหวาน	เลิศแล้วทุกประการ	ทรงสร้อยสังวาลย์
รัศมีอภะทนต์กรอง		รัศมีอภะทนต์กรอง	
○ ทรงพระกำไมลย	เจ้าฟ้าสอดไสย	○ ทรงพระกำไล	เจ้าฟ้าสอดใส่
พระกรทั้งสอง	สิบนิ้วพระหัตถ์	พระกรทั้งสอง	สิบนิ้วพระหัตถ์
นพรัตน์เรือนทอง	พระกันทั้งสอง	นพรัตน์เรือนทอง	พระกรรมทั้งสอง
ทัดทรงมาลา		ทัดทรงมาลา	
○ ทรงมงกุฎแก้ว	เมื่อพิศดูโฉม	○ ทรงมงกุฎแก้ว	วิเชียรเลิศแล้ว
พระบาทราชา	กฤดาเท้าพันตา	แกมแก้วรจนา	เมื่อพิศดูโฉม
เสด็จมาแต่ส่ววัน		พระบาทราชา	คือท้าวพันตา
		เสด็จมาแต่สวรรค	

ประเพณีการกินหมาก

การกินหมากเป็นวัฒนธรรมที่มีโดยทั่วไปทุกภาค และมีมาเป็นเวลาช้านาน ยากที่จะสืบหลักฐานว่า เริ่มมาตั้งแต่เมื่อใด จากศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหง ทำให้ทราบว่า เมืองสุโขทัยมีการปลูกต้นหมากกันมาก ดังข้อความที่ว่า ".....ลูกเมีย เยียข้าว ไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมาก ป่าพลู พ่อ เชื้อมันไว้แก่ลูกมันสิ้น....เมืองสุโขทัยนี้จึงชุม สร้างป่าหมาก ป่าพลู ทั่วเมือง...."

(สีหธร พินิจภูวดล, 2525 : 29 - 31)

จากหลักฐานนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การกินหมากพลูมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี และวัฒนธรรมนี้ได้สืบทอดเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

สำหรับภาคใต้ ประเพณีการกินหมากได้ปรากฏชัดเจนอยู่ในวรรณกรรมแทบทุกเรื่อง เช่น พระรถเมรี สุนีนสำนวนเก่า และนายตัน เป็นต้น ดังตัวอย่างจากคำประพันธ์

กินแล้วบัวปาก นางจับพลูหมาก ส่งให้แกด้ว เหล็กไฟใบตอง
เป็นของเพื่อนตัว ใส่ผ้าโพกหัว พาไปกินป่า
(พระรถเมรี, 2522 : 10)

เมื่อท่านฉันอาหาร เจ้าประค้อมนั่งหมอบอยู่
กรันแล้วคำหมากพลู กวักใส่จอกมาประเคน
(สุนีนสำนวนเก่า, 2520 : 60)

ฉวยใต้เขียนหมาก สาکขาวมาลาด ปลงทันใด
แต่งที่ให้นั่ง แล้วซ้งเข้าไป หยิบครกเบือใหญ่ กับสากลากมา
(นายตัน, 2521 : 23)

และในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสธ ได้กล่าวถึงการกินหมากไว้ดังนี้

หญิงแลกรันเปรี้ยวปาก นั่งกินหมะหยุดึกวา ยื่นแลกรันเปรี้ยวปาก นั่งกินหมากอยู่คึกว่า
ลูกไม้มิในยป่า ไปยก่บมากินสำมราน ลูกไม้มิในป่า ไปเก็บมากินสำราญ

ประเพณีการไว้ฟันดำ

เนื่องจากชาวไทยในสมัยก่อนนิยมกินหมาก การกินหมากเป็นประจำจะทำให้ฟันดำ การมีฟันดำ จึงเป็นค่านิยมของความงามอีกรูปแบบหนึ่ง ถึงขนาดมีการยอมฟันให้ดำสนิท จากจดหมายเหตุ ลาลูแบร์ ได้แสดงให้เห็นการนิยมไว้ฟันดำของคนไทยไว้ว่า

"ครานี้เพราะหมากและพลูทำให้เซละ หรือน้ำหมากเป็นสีแดง เพราะมีปูนแดงป้ายไปในจีบพลูด้วย เมื่อเข้มนั้นก็ละยางและสีให้ คิคริมฝีปากและฟันผู้เคี้ยว ที่ปากนั้นบ้วนน้ำหมากเลยออกมา และ ยางหมากก็จับลอกได้ แต่ฟันนั้นจับรังทีละเล็กทีละน้อยจนเป็นสีดำ เพราะฉะนั้นคนที่พอใจจะสะอาดร่างกายก็ยอมฟันให้ดำ..... การที่ชาวสยามจะยอมฟันให้ดำนั้นใช้เอามะนาวร้อนจัด ๆ แต่พอ หนได้เข้าคาบฟันไว้ก็ถึงเหงือกกราวสักชั่วโมงหรือกว่า ชาวสยาม บอกว่าการทำเช่นนั้นทำให้อ่อนลงได้เล็กน้อย จึงถูกฟันด้วยซี่ ซึ่ง เหวออกจากรากไม้อย่างหนึ่ง หรือออกจากกะลามะพร้าวที่เผาไฟ สว่ารอกเอาวางออก นี้แหละเป็นการยอมให้ฟันดำละ"

(พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, 2505 : 103)

ในเรื่องพระกายโสท กวีได้แสดงให้เห็นความนิยมมีฟันดำ โดยพรรณนาให้เห็นว่า ผู้ที่มีความ งามนั้นมีส่วนต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยความงามแล้วจะต้องมีฟันดำด้วย ดังข้อความ

ชมความงามของพระกายโสท

○ พิศุณาสีก	เมื่อเท่าตรองตริก	○ พิศุณาสีก	เมื่อท้าวตรองตริก
คฤาคลังชื่อทอง	ทันตาคฤาณิน	คือคลังชื่อทอง	ทันตคือนิล
หังสามสีหสอง	ล้ำค่อตกล้อง	หังสามสีหสอง	ล้ำค่อตกล้อง
คูงามจรหงา		คูงามจรหงา	

ชมความงามของนางคารา

○ พระพักตรฤาจัน	งามเลิศเจ็ดฉัน	○ พระพักตรคือจัน	งามเลิศเจ็ดฉัน
เป็นนวลละออง	หรรตาคฤาณิน	เป็นนวลละออง	ทันตคือนิล
หงสามสีหสอง	พระกันเฝ้าห้อง	หังสามสีหสอง	พระกรรณท้าวห้อง
คฤาชากรไทรย		คือชากรรไทร	

ประเพณีการขึ้นเบญจา

เบญจา หมายถึงแท่นที่มีเพดานค้ำ และระบายผ้าขาว หรือแท่นซ้อนกัน 5 ชั้น ลดหลั่นกันเป็นคำที่เพี้ยนมาจาก มัญจา แปลว่า เตี้ยง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 485)

เบญจาจึงหมายถึงแท่นตั้งรองรับวัตถุที่ทรงคุณค่า เช่น รองรับพระพุทธรูป บุษบก โถง และหากเป็นวัตถุสำคัญ เช่น พระพุทธรูป หรือพระบรมศพ เบญจาที่ใช้ก็จัดเป็นชนิดซ้อนชั้น ชั้นล่างเป็นเบญจาขนาดใหญ่ และชั้นบนมีขนาดเล็ก ซึ่งเบญจาซ้อนชั้นนี้ เรียกว่า เบญจาแว่นฟ้า

ประพนธ์ เรืองณรงค์ สัมภาษณ์ พระราทีลสังวร (ช่วง ป.ศ.5) เจ้าคณะจังหวัด สงขลา วัคมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2523 ได้ อธิบายเกี่ยวกับ "เบญจา" ว่า

เบญจาที่ใช้ประกอบพิธีรดน้ำของชาวใต้ หมายถึงแท่นชั้นเดียว ทำเสาชั้นสี่เสา และใช้ผ้าขาวทำเป็นเพดาน ส่วนความหมาย โดยนัยของเบญจา หมายถึงพระพุทธเจ้าห้าองค์หรือแท่นที่ประกอบ ด้วยองค์ห้า นอกจากนี้ มีเครื่องประดับประดับได้แก่ ราชวัติ ฉัตร ธง และหอยกกล้วยแกะเป็นรูปและลวดลายต่าง ๆ สวยงาม (ประพนธ์ เรืองณรงค์ 2523 : 245)

เบญจาที่ปรากฏในเรื่องพระกายโสท กวีไม่ได้กล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับส่วนประกอบของ เบญจาให้เห็นอย่างเด่นชัด เพียงแต่กล่าวเป็นข้อความซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสร้างเบญจา

○ สู้ทำเป็นพระเบญจา นายซังเข้ามา
ประดับประดาจงดี้

○ สู้ทำเป็นพระเบญจา นายช่างเข้ามา
ประดับประดาจงดี้

○ บัคนั้นขุนमार ชวนกันแต่งการ
ถักก้องโกทลา ลางบ่างปลุกโรง
บ่างปลุกเบญจา บ่างเข้าหิมวา
เหี้ยวหามฤคี้

○ บัคนั้นขุนमार ชวนกันแต่งการ
ถักก้องโกทลา ลางบ่างปลุกโรง
บ่างปลุกเบญจา บ่างเข้าหิมวา
เหี้ยวหามฤคี้

การปลูกเบญจาใน เรื่องพระกายโสท เป็นการสร้างแท่นสำหรับนั่งในพิธีทำขวัญ คือพิธีทำขวัญพระกายโสทเมื่อเสด็จกลับมาสู่เมือง นางสมุททเวหาโปรดให้ปลูกโรงทองและโรงเบญจาขึ้นเพื่อทำขวัญ เช่นเดียวกับในเรื่องพระรตเมรีตอนท้าวคนธรรพ์ทำขวัญนางเมรีธิคาบุญธรรม

○ กั้นทันทมีเบญจา	สังเสทากรมมีนอกในย	○ คนธรรพ์มีเบญจา	สังเสทากรมนอกใน
เราจักมีงานใหญ่	ทำขวัญไทยพระบุตร	เราจักมีงานใหญ่	ทำขวัญไทยพระบุตร
○ ใหลูกเป็นโรงทอง	สิบเกาทองทั้งกว้างรี	○ ใหลูกเป็นโรงทอง	สิบเก้าห้องทั้งกว้างรี
กะกันให้ทันที	หนึ่งให้มีโรงบิजा	กะกันให้ทันที	หนึ่งให้มีโรงเบญจา

ดังนั้นการขึ้นเบญจาในงานทำขวัญ จึงแตกต่างจากการขึ้นเบญจาซึ่งแสดงความกตัญญู โดยการเชิญท่านผู้อาวุโส หรือผู้ที่ลูกหลานนับถือขึ้นนั่งเหนือแท่นเบญจาเพื่อให้ลูกหลานได้รคน้ำขอพร ประเพณีการทำขวัญ

ขวัญ หมายถึงสิ่งที่ไม่มีตัวตน นิยมกันว่าอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ซึ่งเชื่อกันว่า ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคลเป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็ออกจากร่างไปเสีย ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 132)

มนุษย์มีความเชื่ออยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งสืบมาแต่โบราณมนานไกลว่า คนที่เกิดมาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่งสิ่งอยู่ภายในร่างกายมาแต่กำเนิด สิ่งที่ว่านี้ถ้ายังอยู่กับเนื้อกับตัวของผู้นั้น ผู้นั้นก็จะมีความสุขความสบายไม่ป่วยไข้ได้ทุกข์ ถ้าสิ่งนั้นหนีหายไปจากตัวก็จะทำให้ผู้นั้นเป็นไข้ได้ทุกข์ และอาจถึงแก่ความตายได้ถ้าสิ่งนั้นไม่กลับคืนมาอยู่ในร่างกาย สิ่งนี้ที่กล่าวนี้เรียกว่า ขวัญ นั่นเอง (พระยาอนุমানราชชน, 2506 : 37)

สมัยก่อนนิยมทำขวัญกันอย่างกว้างขวางในหลายโอกาส เช่น ทำขวัญเด็ก ทำขวัญบุคคลซึ่งได้รับเคราะห์กรรมต่าง ๆ ทำขวัญนาค ทำขวัญบ่าวสาว ทำขวัญข้าว ทำขวัญพระพุทธรูป หรือแม้แต่สัตว์ที่ถือกันว่าทำคุณประโยชน์ให้ เช่น ช้างหรือควาย ก็ยังมีการทำขวัญ เรื่องการทำขวัญนั้นได้ปรากฏในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง

เรื่องพระกายโสทได้กล่าวถึงการทำขวัญบุคคล คือ กล่าวถึงการทำขวัญเมื่อตัวละครต้องตกธรรพ์จากกระหังได้กลับคืนบ้านเมือง และการทำขวัญบ่าวสาวในพิธีแต่งงาน เป็นต้น

เมื่อนางคาราเดินทางไปถึงเมืองของนางประกาศัน นางประกาศันเห็นว่านางคาราเดินทาง
มาในป่าด้วยความยากลำบาก จึงจัดการทำขวัญให้

○ ผู้งมารคือวดยพระพอน แก่สายส้มอนเจ้าคารา	○ ผู้งมารวดยพระพร แก่สายสมรเจ้าคารา
ขอ ขึ้นขันแฉ่งมา ยาไปล่าในยไพรยพริง	ขอ เชิญขวัญเร่งมา อย่าไปล่าในไพรพง
○ พลันไช้เทษขันเจ้า มาสู่ท่าประจ่าอ้ง	○ พลันพลัน เกิดขวัญเจ้า มาสู่ท้าวประจ่าอ้งค
ยาโดยไปย เรหล่ง หยุกกลางค้งพ่นาहीं	อย่าได้ไป เร่หล่ง อยู่กลางตงพ่นาลี
○ ขึ้นขันพระหลานมา จ้งเร่งมาช่มบายศรี	○ เชิญขวัญพระหลานยา จ้งเร่งมาช่มบายศรี
แดงไวยหยุกมากมี อี วันทวิมีนาไช้	แดงไว้อยู่มากมี อี กวันทวิมีนา
○ ขึ้นขันพระโจอมย้ง ยาโดยหล่งหยุกกลางป่า	○ เชิญขวัญพระโจอมย้ง อย่าให้หล่งอยู่กลางป่า
พลันไช้จ้งเร่งมา พ่มพระอาแหละเวียงไช้	พลันพลันจ้งเร่งมา ชมพระอาและเวียงชัย

ในพิธีอภิเษกสมรสพระกายโสทกกับนางคารา มีพิธีเชิญขวัญท้าวสาว ดังคำประพันธ์ว่า

○ ครันเมื่อโคเรกตี เบิกบายศรีเวียนแวนมา	○ ครันเมื่อได้ฤกษ์ตี เบิกบายศรีเวียนแวนมา
ราชครูทงนั้นหนา ท้าวภระยานั่งเรียงการ	ราชครูทงนั้นหนา ท้าวพระยานั่งเรียงราย
○ ลีช้อบ่างตีทับ เสภาขับร้องรับขัน	○ ลีช้อบ่างตีทับ เสภาขับร้องรับขวัญ
ห้อมล้อมเข้าด้วยกรร กุมสำรับบายสีทอง	ห้อมล้อมเข้าด้วยกัน กุมสำรับบายศรีทอง
○ แ่งหอมน้ำมันตี แดงไวดีเจลิมนอ้ง	○ แ่งหอมน้ำมันตี แดงไวที่เจลิมนอ้ง
เข้าขวันไสยการทอง ย่อมประดับงามโสภา	ข้าวขวัญใส่พานทอง ย่อมประดับงามโสภา
○ ขึ้นขันเจ้าสององ มาจับลงที่ภูเขา	○ เชิญขันเจ้าสององค มาจับลงที่ภูเขา
พานทองอันมีค่า ทังพานผารองรับขวร	พานทองอันมีค่า ทังพานผารองรับขวัญ
○ ขึ้นขันเจ้าสองลี ช่มมูนี้งามพรายพัน	○ เชิญขวัญเจ้าสองศรี ช่มมูนี้งามพรายพรณ
มาหยุกด้วยจอมขวัน มาพลันไช้เทคขวันเอัย	มาอยู่ด้วยจอมขวัญ มาพลันพลัน เกิดขวัญเออย

ประเพณีการแต่งงาน

การแต่งงานเป็นระยะเริ่มต้นแห่งชีวิตครอบครัวของหนุ่มนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นสังคม ผู้ที่จะมีชีวิตเป็นครอบครัวได้ คือ หญิงชายที่เป็นสามีภริยากันอันได้เข้าพิธีแต่งงานเป็นปกติตามจารีตประเพณีที่มีอยู่ในสังคมนั้น

พิธีแต่งงานของคนไทยมีความแตกต่างกันไปในเรื่องปลีกย่อย แต่หลักเกณฑ์สำคัญของพิธีแต่งงาน ได้แก่ การยกขันหมาก การรดน้ำ และการส่งตัวเข้าหอ เป็นต้น

ประเพณีการแต่งงานที่ปรากฏในเรื่องพระกายโสท เป็นพิธีอภิเษกสมรสของตัวละครมีฐานะเป็นกษัตริย์ รายละเอียดต่าง ๆ กวีมิได้บรรยายให้เห็นชัดเจน แต่พอทราบลักษณะการประกอบพิธีตามข้อความว่า

ครันเมื่อโคเรกตี	เบิกบายศรีเวียนแวนมา	ครันเมื่อได้ฤกษ์ดี	เบิกบายศรีเวียนแวนมา
ราชครูหงษ์นั้นหนา	ท้าวพระยานั่งเรียงกร	ราชครูทั้งนั้นหนา	ท้าวพระยานั่งเรียงกัน
สี่ขบ่างตีทับ	เสภาขับร้องรับขวัญ	สี่ขบ่างตีทับ	เสภาขับร้องรับขวัญ
ห้อมล้อมเข้าด้วยกร	กุมสำรับบายสีทอง	ห้อมล้อมเข้าด้วยกัน	กุมสำรับบายศรีทอง

จากการบรรยาย เป็นลักษณะการทำพิธีบายศรีทำขวัญ พิธีบายศรีทำขวัญนี้เป็นพิธีเก่าแก่ของชาวไทยที่จัดทำขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลในโอกาสต่าง ๆ กัน มีการเอาพานแก้ว เงิน ทอง ซ้อนกัน เป็นบายศรีมีเครื่องกระยาเปลี่ยนให้พราหมณ์เวียน (จ.เปรียญ, 2518 : 59)

การพิธีอภิเษกระหว่างพระกายโสทกับนางคารา เป็นตามแบบลูกหลวง จึงมีการสมโภชเป็นเวลา 7 วัน การสมโภชได้แก่ การจัดให้มีมหรสพต่าง ๆ มาเล่นเป็นเครื่องเบิกบานใจ การมหรสพที่เล่นในพิธีอภิเษกของพระกายโสทกับนางคาราได้แก่ การแสดงโขน มโนห์รา การเล่นนรมยานตีแก้ว และหัวล้านชนกัน การเล่นเหล่านี้เป็นที่นิยมกันของชาวใต้สมัยก่อน กวีได้บรรยายให้เห็นการจัดการมหรสพว่ามีความสุขสนุกสนานครึกครื้นเป็นอย่างมาก

○ ฝ่ายผู้หัวล้าน	สวนเมียนมยาน	○ ฝ่ายผู้หัวล้าน	สวนเมียนมยาน
ตรงตามบรรช่า	จึงนายอำมหาค	ตรงตามบัญญัติ	จึงนายอำมาตย์
เขามา	แล้งงานเจ้าฟัก	เขาพาตัวมา	แล้งงานเจ้าฟ้า
ตามท้าวศรีสั้ง		ตามท้าวศรีสั้ง	
○ บ้างดิบบางปล่า	บ้างขับบ้างรั่ม	○ บ้างดิบบ้างปล่า	บ้างขับบ้างรำ
แล้งโชนประชัน	มโนราแข่งโรง	แล้งโชนประชัน	มโนห์ราแข่งโรง
บางโลดนิมกร	ต่าง ๆ ทุกพัน	บ้างไล่ทิ่มกัน	ต่าง ๆ ทุกพัน
แต่งตัวโง่โง่		แต่งตัวโง่โง่	
.....		
○ แล้งงานทรงหัน	โดยถึงเจ้าครวัน	○ เล่นงานทรงธรรม	ไต่ถึงเจ้าวัน
เสร็จแล้วโดยหมาย	เข้าเมืองภารา	เสร็จแล้วโดยหมาย	ชาวเมืองพารา
ถ้วนหน้ายิงชาย	ข่มบุญฤาสาย	ถ้วนหน้าหญิงชาย	ข่มบุญฤาสาย
หัวทั้งภารา		หัวทั้งพารา	

ชั้นตอนสุดท้ายของการทำพิธีแต่งงาน คือ การส่งตัวเข้าหอ ตามประเพณีของคนไทย แต่โบราณมา เมื่อถึงเวลาฤกษ์ส่งตัว เจ้าแม่ปู้หันอน เจ้าบ่าวเข้าหอมอบห้อง เจิมเจ้าบ่าวกล่าวคำอวยพร แล้วนำเจ้าสาวเข้ามา ก่อนมาให้เจ้าสาวไหว้ผีปู่ย่า ตายาย อธิษฐานขอพร แล้วกราบบิฑามารดาคุณาญาติผู้ใหญ่ที่อยู่ร่วมกันมา บิฑามารดาคุณาญาติให้โอวาทกล่าวแนะนำสั่งสอนและอำนวยพร (เสฐียรโกเศศ, 2531 : 175-176)

ในเรื่องพระกายโสธ กวีมิได้กล่าวชั้นตอนโดยละเอียด แต่กล่าวถึงการส่งตัวเข้าหอว่า นางจันทร์ พระมารดาของนางคารากกล่าวแนะนำสั่งสอนลูกสาว เมื่อจะส่งตัวเข้าหอ ดังข้อความว่า

○ ส้มเด็จพระบาท เข้าสู่สมลัน มะนักสหลอน สมลันเทียนทอง	เท้ารัชสายสวาศ นางน่านางซัก รัพน่อพุทอน	○ ส้มเด็จพระบาท เข้าสู่สมล มากนักสหลอน สมลันเทียนทอง	เท้ารัชสายสวาท นางน่านางซัก รัพน่อภูธร
○ นางนาจรรรทรา ตามโดยท่านอง มีคู่สมสอง จำคำแม่ทรา	สงงสอรฉายา เพราะเจ้าโหมยเกีย โอแก้วรูปทอง	○ นางนาจันทรา ตามโดยท่านอง มีคู่สมสอง จำคำแม่รา	สั่งสอนฉายา เพราะเจ้าไม้เคย โอแก้วรูปทอง
○ แม่จกสงสอน ประดับกายา ส่งวนตัวลูกอา ไทยเท่าเคื่องใจ	เล่าเป็นอาพอล เจ้าหยุดด้วยหัว ยาซึ่งหิงสา	○ แม่จกสั่งสอน ประดับกายา ส่งวนตัวลูกอา ให้ท้าวเคื่องใจ	เอาเป็นอาภรณ์ เจ้าอยู่ด้วยหัว อย่าซึ่งหิงสา

ประเพณีการทำศพ

ประเพณีการทำศพนั้น เมื่อบุคคลใดถึงแก่กรรม บุคคลที่อยู่อาจเป็นบุตรภรรยาหรือญาติมิตร จะทำการปลงศพไปตามความเชื่อของแต่ละชุมชน การปลงศพขั้นสุดท้ายที่ปรากฏมีอยู่ 2 ประการคือ การฝังศพ เช่นชาวมุสลิม คริสตศาสนิกชนและชาวจีน และการเผาศพ เช่น ชาวไทย

แต่เดิมนั้นการเผาศพบุคคลธรรมดา จะเผาศพในที่โล่งแจ้งวางบนกองฟืน ต่อมามีการทำ
ฐานรองกองฟืนเรียกว่า "เชิงตะกอน" เป็นการเผาแบบชาวบ้าน ผู้มีฐานะหรือศพที่จะเผาศพ
อย่างทาง "ราชการ" หรือแบบของหลวง เป็นการปรุงแต่งการเผาศพให้มีระเบียบแบบแผนเจริญ
งดงามขึ้น โดยจัดสร้างอาคาร "โรงไหม" เป็นที่เผาศพ และต่อมาอาคารโรงไหมได้ดัดแปลง
เสริมสร้างรูปร่างลักษณะให้งดงามยิ่งขึ้นโดยจัดค้อยอดหลังคาให้แหลมเช่น แบบ "ของหลวง" หรือ
แบบพระเมรุมาศจึงเรียกว่า "เมรุ" เมรุสำหรับเผาศพเทียบได้กับ เขาพระสุเมรุ หรือเขาพระเมรุ
(สมภพ กิริมย์, 2528 : 12)

เมรุและเมรุมาศ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า เมรุเป็นชื่อ
ภูเขากลางจักรวาล มียอดเป็นที่ตั้งแห่งเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ซึ่งพระอินทร์อยู่ ที่เผาศพซึ่งหลังคา
เป็นยอดมีรั้วรอบ ราชศัพท์ใช้ว่า พระเมรุ เมรุมาศ หมายถึง เมณฑอง (ราชบัณฑิตยสถาน,
2530 : 651)

ประเพณีการทำศพปรากฏในเรื่องพระกายโสททอนนางประกาศันติดตามพระกายโสท
มาทัน เมื่อขอร้องให้พระกายโสทกลับเมืองพร้อมกับนางไม่สำเร็จ นางโกรธและโต้ต่อสู้กับ
พระกายโสท พระกายโสทจึงฆ่านางตาย และจัดพิธีศพให้นางในป่า ดังนี้

○ แล้วเข้าขบเมณฑอง	ทั้งเมรุทิพอรชรยั้ง	○ แล้วท้าวขบเมรุทอง	ทั้งเมรุทิพย์อันยรรยง
กายโสทเท่าจำหน่ง	จักปลงศพนางยักษา	กายโสทท้าวจางง	จักปลงศพนางยักษา
○ ครั้นแต่งสิ้นเส็จแล้ว	ยกศพแก้วขึ้นบุษชา	○ ครั้นแต่งสิ้นเสร็จแล้ว	ยกศพแก้วขึ้นบุษชา
นางสมุททเวหา	ทรงพิลาปไทยรำไร	นางสมุททเวหา	ทรงพิลาปให้รำไร

ประเพณีเกี่ยวกับการแสดงและการละเล่น

การแสดงและการละเล่นที่ปรากฏในเรื่องพระกายโสท กวีได้กล่าวไว้ในตอนที่
ท้าวอาทิตย์ทำพิธีอภิเษกสมรสพระกายโสทกับนางคารา และจัดให้มีการแสดงการละเล่นต่าง ๆ
เป็นการเฉลิมฉลอง ดังข้อความที่ว่า

○ ฝ่ายหัวหัวล้าน	ส่วนเมียนมยาน	○ ฝ่ายหัวหัวล้าน	ส่วนเมียนมยาน
ตรงตามบรรชา	จึงนายอำมหาด	ตรงตามบัญญัติ	จึงนายอำมาตย์
เขาพาตัวมา	แล่นงานเจ้าฟ่	เขาพาตัวมา	แล่นงานเจ้าฟ้า
ตามหัวหัวศรีสัง		ตามหัวหัวศรีสัง	
○ บ้างถีบบ้างปล้ำ	บ้างขับบ้างร้อม	○ บ้างถีบบ้างปล้ำ	บ้างขับบ้างรำ
เล่นโซนประชัน	มโนราแข่งโรง	เล่นโซนประชัน	มโนห์ราแข่งโรง
บางไลถีมกรร	ต่าง ๆ ทุกหัน	บ้างไลห่มกัน	ต่าง ๆ ทุกพรรณ
แต่งตัวโอโถง		แต่งตัวโอโถง	
...		...	
○ ระเบิดภาเลื่อง	ปรากฏทั้งเมือง	○ ระเบิดลือเลื่อง	ปรากฏทั้งเมือง
สมเด็จพระภู	บันดาลักเลง	สมเด็จพระภู	บรรดานักเลง
กวัดกันเป็นหมู่	จตรทีเป็นคู่	ตรวจกันเป็นหมู่	จัดทีเป็นคู่
ถีบปล้ำรำถวาย		ถีบปล้ำรำถวาย	

จากการบรรยาย เกี่ยวกับลักษณะของงานสมโภช จะเห็นว่าวิหยาามบรรยายให้เห็นบรรยากาศของงานว่าประชาชนมีความสุขสนุกสนานรื่นเริงกันอย่างเต็มที่ บ้างหยอกล้อกัน หรือ ร้องรำทำเพลงกัน เป็นต้น เสมือนกับเป็นงานมงคลของคนทั้งเมือง ในงานมีการแสดงและการละเล่นที่น่าสนใจ จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงการแสดง โขน มโนห์รา การเล่นมยานตีแก๊ง หัวล้านชนกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงการละเล่นที่น่าสนใจของชาวใต้ในอดีต คือ นมยานตีแก๊ง และ หัวล้านชนกัน ดังนี้

นมยานตีแก๊ง

นมยานตีแก๊ง เป็นการเล่นชนิดหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมกันของชาวใต้สมัยก่อน โดยเฉพาะเมื่อมีงานสมโภชมักจะมีมิได้ขาด การเล่นชนิดนี้แข่งขันกันระหว่างผู้หญิงต่อผู้หญิง และเป็นคนสูงอายุ เพราะต้องใช้มยานพันกัน ผู้แข่งขันนมยานตีแก๊งในเรื่องพระกายโสธ กวีได้บรรยายไว้ว่า

○ อำมหาศ์เที่ยวแสวง	ภยิงคำแดง	○ อำมาตย์เที่ยวแสวง	พบหญิงคำแดง
นมยานชายหน้า	ครั้นเขาแลเห็น	นมยานชายหน้า	ครั้นเขาแลเห็น
เขาพาตัวมา	นมยานนักหนา	เขาพาตัวมา	นมยานนักหนา
คฤาญ์เข้าชาน		คือถุงข้าวสาร	
○ ลังคนปราทรม	เป็นทุกข์ด้วยนม	○ ลางคนปรารมภ์	เป็นทุกข์ด้วยนม
ของตนนันยาน	เหวยก้อไอแดง	ของตนนันยาน	เหวยพ้อไอแดง
หมิงแกลิ่งทำประจาร	นมกุนยาน	มิงแกลิ่งทำประจาร	นมกุนยาน
เพราะหมิงแลหนา		เพราะมิงแลหนา	
○ ถาเป็นไม้ท่อน	กุกักตตรอน	○ ถ้าเป็นไม้ท่อน	กุกักตตรอน
ให้สั้นเข้ามา	เหวยก้อไอไชย	ให้สั้นเข้ามา	เหวยพ้อไอไชย
แค้นใจนักรหนา	แก่เหนียงลงมา	แค้นใจนักรหนา	แก่เหนียงลงมา
ให้ยานเป็นพวง		ให้ยานเป็นพวง	

นอกจากจะมีนมยานแล้ว ผู้เข้าแข่งขันนมยานที่เก่งจะต้องแข็งแรงทรหดจริง ๆ เพราะต้องใช้นมเข้าปากพักกันตลอดเวลา เมื่อนมฝ่ายหนึ่งพิดถูกอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้ชมก็ให้ชอบอกชอบใจ เกมการแข่งขันนมยานที่เก่งสนุกสนานเท่ากับการเล่นหัวล้านชนกัน กล่าวกันว่า การเล่นชนิดนี้มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ ได้ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมภาคใต้หลายเรื่อง แต่ในวรรณกรรมภาคกลางยังไม่ปรากฏเข้าใจว่าการเล่นชนิดนี้เป็นของทางภาคใต้โดยเฉพาะ

หัวล้านชนกัน

หัวล้านชนกัน เป็นการแข่งขันที่อาศัยอวัยวะส่วนหัวมาชนกัน เป็นการเล่นที่มีมานานแล้วในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชปรากฏอยู่ในสมุทรโฆษคำฉันท์ตอนเบิกโรงการเล่นหนังใหญ่ว่า

จะเล่นหัวล้าน ทั้งสองหัวบ้าน คือหน้าผากผา
จะจำชนกัน คในสวภา จะคูหัวช้า ทั้งสองใครแข่ง

การเล่นชนิดนี้ ก็คือ เอาหัวเข้าชนกัน เพื่อจะให้ได้รู้ว่าหัวใครแข็งกว่ากัน ผู้เข้าแข่งขัน เป็นผู้ชายหัวล้าน มีร่างกาย เข้มแข็งเพราะต้องใช้แรงเข้าปะทะ ผู้แข่งขันหัวล้านชนกันในเรื่อง พระกายโสทมีลักษณะดังนี้

○ <u>อึ้ง</u> เหลยหัวล้าน	ชื่อ ว่านายคาร	○ <u>อึ้ง</u> เหลยหัวล้าน	ชื่อ ว่านายคาน
หัวล้านใหญ่หลวง	คนหนึ่งนั้น เล่า	หัวล้านใหญ่หลวง	คนหนึ่งนั้น เล่า
ชื่อ ว่านายค้วง	อยู่นอกเมืองหลวง	ชื่อ ว่านายค้วง	อยู่นอกเมืองหลวง
หัวล้านตรงกลาง		หัวล้านตรงกลาง	
○ <u>อึ้ง</u> คนหนึ่งเล่า	หัวล้านแปบาว	○ <u>อึ้ง</u> คนหนึ่งเล่า	หัวล้านแต่บ่าว
ส่งท่าทาง	บ่สูงบ่ต่ำ	ส่งท่าทาง	บ่สูงบ่ต่ำ
ทรงกำบาง ๆ	อยู่บางยาง	ทรงกำบางบาง	อยู่บ้านยาง...
ชวนเมียวางมา		ชวนเมียวางมา	

หัวล้านชนกันเป็นการต่อสู้ที่มีลักษณะคล้ายวัวชน ถึงเวลาต่อสู้ ทั้งคู่ก็ม้วนตัวลงสองมือ ยันพื้นให้มั่นคง คล้ายลักษณะคลานแล้วพุ่งหัวเข้าชนกัน การแพ้ชนะเป็นแบบเดียวกับมวย คือฝ่ายใด เหลียงพล้ำ หัวแตกเลือดไหล บาดเจ็บ หรือไม่อยู่ในสภาพที่ต่อสู้ได้ถือว่าเป็นฝ่ายแพ้ แต่ละฝ่ายจะมีพี่เลี้ยงจูงออกมาให้ชนกันกลางลานทรายไม่ต้องทำเวทียกพื้น การแข่งขันหัวล้านชนกันในเรื่อง พระกายโสท กวีได้บรรยายไว้ดังนี้

○ หัวล้านแตงตัว	มงคนโกกหัว	○ หัวล้านแตงตัว	มงกลโทกหัว
ออกนั้งชโอง	ตั้งแพนผาหลา	ออกนั้งชโอง	ตั้งแพนผาหลา
วาชายโอง	คลานลงโองไค้ง	วาชายโอง	คลานลงโองไค้ง
ประจ้ารด้วยปลัน		ประจ้ารด้วยปลัน	
○ <u>แต่</u> ผู่หัวลาร	เอาเมีย เปนควาน	○ <u>แต่</u> ผู่หัวลาร	เอาเมีย เปนควาน
ออกมาสู้กัน	นายสิ่ยกคอก	ออกมาสู้กัน	นายสิ่ยกคอก

ถ้อยคำนายชวน	บัดเดียวด้วยกลัน	ต่อด้วยนายขวัญ	บัดเดียวด้วยพลัน
รับเข้าคังผลุง		รับเข้าคังผลุง	
○ หัวแตกเลือดทราวม	เมียนั้นร้องห้าม	○ หัวแตกเลือดทราวม	เมียนั้นร้องห้าม
เหาเค็ดกระหมิง	ยาชนไปย เหลย	<u>เหาเค็ดกระหมิง</u>	อย่าชนไปเลย
รางวัลแคกั้ง	สมน้ำหน้าหมิง	รางวัลแคคั้ง	สมน้ำหน้าหมิง
ภูหมินับถ้อ		ภูหมินับถ้อ	

ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจที่สะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านในสมัยนั้นยึดมั่นและเชื่อถือในสิ่งใดบ้าง ความเชื่อเป็นลักษณะของการเห็นจริง การนับถือ หรือมั่นใจในสิ่งต่าง ๆ อาจจะด้วยความรู้สึกหรือจากการไตร่ตรองด้วยเหตุผล เมื่อเกิดความเชื่อแล้วก็มีมีการแสดงออกทั้งทางกายคือการปฏิบัติ และทางวาจา ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะกำหนดการแสดงออกของคนในสังคม เพราะเมื่อคนในสังคมมีความเชื่อในเรื่องใด ย่อมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออก เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อในเรื่องนั้น

ความเชื่อเป็นสิ่งที่ได้รับการอบรมแล้วมีการสั่งสม ความเชื่อตกทอดมาจากคนรุ่นก่อนและจะมีผลต่อพฤติกรรมตลอดจนความคิดของคนในยุคต่อมา ความเชื่ออาจจะวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อม การศึกษา ซึ่งแล้วแต่ความเจริญของคนในสังคมนั้น ๆ สำหรับความเชื่อในเรื่องพระกายโสธ ช่วยให้เห็นเข้าใจความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมภาคใต้สมัยก่อนได้เป็นอย่างดี ลักษณะความเชื่อที่มีปรากฏในเรื่องพระกายโสธ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
2. ความเชื่อทางโหราศาสตร์
3. ความเชื่อทางพุทธศาสนา

ความเชื่อทางไสยศาสตร์

คำว่า "ไสย" พจนานุกรมให้ความหมายว่า ลัทธิอันเนื่องด้วย เวทมนต์คาถา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530 : 842) ไสยศาสตร์จึงเป็นวิชาลึกลับที่เกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์คาถาและอำนาจจิต มีอยู่ในคัมภีร์อถรรพเวทของอินเดียน อันเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วย เรื่องอาถรรพณ์ เวทมนต์ คาถา ของขลังต่าง ๆ ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นความเชื่อด้วยความรู้สึกเกรงขามในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ หรือในสิ่งลึกลับอันไม่สามารถจะทราบได้ด้วย เหตุผลตามหลักของวิทยาศาสตร์และสิ่งนั้นอาจให้คิดหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อก็ได้

เรื่องราวของไสยศาสตร์ปรากฏในสังคมมนุษย์เป็นเวลาหลายพันปีมาแล้ว การปฏิบัติตามคติความเชื่อของลัทธิไสยศาสตร์ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อให้เกิดความโชคดี ความสำเร็จ ความสุข และความปลอดภัย
2. เพื่อทำลายหรือขจัดสิ่งอัปมงคล และภัยพิบัติต่าง ๆ

ความเชื่อทางไสยศาสตร์มีปรากฏให้เห็นเสมอ แม้ในวรรณกรรมไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมไทย หรือวรรณกรรมจากต่างประเทศ สำหรับวรรณกรรมเรื่องพระกายโสทได้ปรากฏความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังนี้ คือ

1. ความเชื่อในเรื่องการใช้เวทมนต์

"เวท" เป็นชื่อคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์หมวดหนึ่ง ซึ่งเรียกกันว่าคัมภีร์พระเวทและมีความหมายเช่นเดียวกับ คำว่า "มนต์" ซึ่งแปลว่า คำศักดิ์สิทธิ์สำหรับใช้เสกเป่า (เสฐียรโกเศศ, 2514 : 178-179) ดังนั้นการใช้เวทมนต์ หมายถึง การบริกรรม หรือสวดเพื่อให้เกิดสิริมงคลหรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น

ในวรรณกรรมเรื่องพระกายโสท ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อและการเห็นความสำคัญของการใช้เวทมนต์ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากการใช้เวทมนต์ของนางสมุททเวหา และพระกายโสท

นางสมุททเวหา เป็นผู้มั่งมีอิทธิฤทธิ์เช่นเดียวกับยักษ์ทั่ว ๆ ไป ในวรรณกรรมไทย คือมีเวทมนต์เป็นของคู่ตัว ดังนั้นจึงสามารถเหาะเหินเดินอากาศ และเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ใต้นอกจากนี้ นางสมุททเวหา มีมนต์วิเศษคือ มนต์มหามณีจินดา ซึ่งสามารถทำประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น สามารถขุดสิ่งต่าง ๆ และนำไปถึงสถานที่ต่าง ๆ ได้ไม่ว่าเป็นเมืองบาดาลของพญานาค หรือชั้นโสฬสพรหม

○ ถ้าพระบุณเรื่อง	จักขัมบารเมือง	○ ถ้าพระบุณเรื่อง	จักขุขบ้านเมือง
บ่อ เคื่องที่ฤาไทย	ขัมม้าขัมช้าง	บ่ เคื่องหญ่	ขุขม้าขุขช้าง
ริพลสับสั้หมอย	ย้อมไคยตั้งใจ	ริพลสับสั้	ย้อมไค้ตั้งใจ
ลูแแก้วปราคาณะ		ลูแแก้วปราคาณะ	
○ ถ้าพระเยาวะราช	เท่าจักลิ้นลาด	○ ถ้าพระเยาวะราช	ท้าวจักลิ้นลาด
ไปย เมืองนาคา	เบ้องบนจนตั้ง	ไปเมืองนาคา	เบ้องบนจนตั้ง
จักคูลีกา	โสลัศพรหมมา	จตุมหาราชีกา	โสฬสพรหมา
ตั้งษาเมืองสั้วรณ		ตั้งษาเมืองสั้วรณ	

มนคัวิเษนี้ นางสมุทคเวหาได้มอบให้กับพระกายโสท พระกายโสทใช้มนคันี้เรียกสัศัร
คือ นกและปลา ให้ช่วยนางคาราในยามคับขัน

○ แล้วเท่าอานมุนี้	เรียกปักศรีบ่อพันนาน	○ แล้วท้าวอ่านมณี	เรียกปักชีพันนาน
ฝูงสัคไนยคังการ	เขามาสูพระจักกรี	ฝูงสัศัวิในตงตาน	เข้ามาสู่พระจักกรี

สำหรับพระกายโสท นิยมใช้เวทมนต์ขุขสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ประโยชน์ตามลักษณะของผู้มี
บุญญาธิการ

○ พระโทหุครุภันาร	แล้วท้าวจึงอ่าน	○ พระให้หุครุภันาน	แล้วท้าวจึงอ่าน
พระมหามุนี้จินดา		พระมหามุนี้จินดา	
○ ท้าวนี้กเป็นแทนร้งหนา	ภูนเกิดขึ้นมา	○ ท้าวนี้กเป็นแทนรจนา	ภูนเกิดขึ้นมา
ประคัจตั้งใจปอง		ประคัจตั้งใจปอง	

เมื่อพระกายโสทค้นพบเมืองพรหมกุสของพระบิคา ซึ่งภูนางสมุทคเวหาจับกนกินหมคัทั้งหมด
จนกลายเป็นเมืองร้าง พระองค์ก็ใช้เวทมนต์ขุขผู้คนทั้งหลายขึ้นมาใหม่

○ กายโสทรพระแก้ว	ครันทิสถานแล้ว	○ กายโสทรพระแก้ว	ครันธนิฐานแล้ว
อาณมัจจินดา	บตร เคียวพูน เกษ	อ่านมนต์จินดา	บัค เคียวพูน เกิด
ตามความปราชูะหนา	บิคามารคา	ตามความปรารธนา	บิคามารคา
เป็นมาด้วยพลัน		เป็นมาด้วยพลัน	
○ ผุ่งกัลทั้งหลาย	ทั้งยั้งทั้งชาย	○ ผุ่งคนทั้งหลาย	ทั้งหญิงทั้งชาย
มากมายแจระจร	นาสุฬสสร	มากมายแจจัน	นานาสรรพสรร
ผุ่งสตรทั้งนั้น	พูน เกษขึ้นมา	ผุ่งสัตว์ทั้งนั้น	พูน เกิดขึ้นมา

นอกจากใช้เวทมนต์เพื่อขุบสิ่งต่าง ๆ แล้ว พระกายโสทรสามารถใช้เวทมนต์เพื่อเรียก เทพยคาหรือสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วย

○ ครันรำพึงแล้ว	กายโสทรพระแก้ว	○ ครันรำพึงแล้ว	กายโสทรพระแก้ว
อาณมัจจินดา	ตรตร เรี่ยะเทเวศ	อ่านมนต์จินดา	ตรัสเรียกเทเวศ
อันอยู่รักษา	เค้าแคนภารา	อันอยู่รักษา	ท้าวแคนพารา
เร่งมาจ้งพลัน		เร่งมาจ้งพลัน	
○ เสือเมืองเรื่องรिति	บรรคาสักสิท	○ เสือเมืองเรื่องฤทธิ	บรรคาศักคิสิท
สัณโอยสะหวัน	ชักชวนเข้าไป	สติดโศววรรษ	ชักชวนเข้าไป
กัมเกล้าอับพิวธร	จริงพระจอมชวัน	กัมเกล้าอภิวันท์	จึงพระจอมขวัญ
ครตรมีบรรชา		ตรัสมีบัญชา	

2. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นความเชื่อถือในสิ่งลึกลับซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์ธรรมดา โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจสามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมหัศจรรย์คนไทย เชื่อในอำนาจของสิ่งเหล่านี้ จึงแสดงออกให้เห็นในวรรณกรรมต่าง ๆ มากมาย ในวรรณกรรมเรื่อง พระกายโสทรได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลายอย่าง เช่น

2.1 ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า หรือเทวดาต่าง ๆ คนไทยทั่วไปเชื่อว่า เทพเจ้า หรือเทวดาเป็นผู้ที่คอยบันดาลเหตุการณ์ที่ดีหรือคอยช่วยเหลือผู้ที่ทำความดีอยู่เสมอ ดังนั้นตัวละครที่ดี จึงได้รับความช่วยเหลือจากเทพเจ้าหรือเทวดาต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา เทพเจ้าและเทวดามีตั้งแต่ พระอินทร์ พระพาย นางเมขลา ท้าวนาครา ไปจนถึง พระเสื้อเมือง พระภูมิเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าท่า เจ้าเขา เจ้าเหว เจ้าน้ำ เป็นต้น

พระอินทร์ในเรื่องพระกายโสท ซึ่งได้ช่วยเหลือผู้ทำความดีไว้หลายตอน เช่น ช่วยเหลือนางคาราเมื่อเดินทางจากเมืองเขม้นคีตติคตามหาพระกายโสทไปเมืองหิมวันต์ โดยพระอินทร์ ลงมาช่วยย่นหนทางให้สั้น และกำจัดสัตว์ร้ายต่าง ๆ ให้ตาย เมื่อนางคาราเดินทางไปหานางประกาสัน ณ เมืองภากยัณษ์ พระอินทร์ก็ช่วยแนะนำหนทางและให้น้ำมันทาแก้เจ็บปวดเท้า ดังข้อความ

○ พระอินเบาะหลทาง ไทยกนางแมบุญเรื่อง	○ พระอินทร์บอกหนทาง	ให้แก่ นางแมบุญเรื่อง
หมีข้าจะถึงเมือง	นางบุญเรื่องยาร้อนใจ	มิข้าจะถึงเมือง
○ อันเจ้าเหมื่อย เมลื่อยมลา	เจ็บบาทนางอรไทย	○ อันเจ้าเหมื่อย เมื่อยล้า
จ้งเจ้าเอาน้ำมันใส่	ทาลงเทิดพระเอ้วบาง	เจ็บบาทนางอรทัย
		จ้งเจ้าเอาน้ำมันใส่
		ทาลงเทิดพระเอ้วบาง

คนไทยเชื่อว่า พระอินทร์ประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อยู่เหนือสวรรค์ชั้น จตุมหาราชชิกา ซึ่งเป็นที่ประทับของท้าวจตุโลกบาล พระอินทร์เป็นพระยาแก้วเทวดาทั้งหลาย พระอินทร์ มีเทวดาเป็นสหาย 32 คน มีนครไตรตรึงษ์เป็นเมืองหลวงอยู่ตรงกลาง มีเมืองสหายล้อมรอบ 4 ทิศ ๆ ละ 8 เมือง พระอินทร์ประทับอยู่บนแท่นบัณฑุกัมพล ซึ่งมีสี่คู่จตุกัมพลเหลืองอันอ่อนนุ่ม หากผู้มีบุญ หรือ ผู้ประพฤติตนเป็นคนดีในโลกมนุษย์จะประสบเหตุร้าย แท่นบัณฑุกัมพลจะกลับแข็งกระด้าง (เสฐียรโกเศศ, 2503 : 1-44)

พระอินทร์มีมเหสี 4 องค์ คือ นางสุธรรมา นางสุนันทา นางสุจิตรา และ นางสุชาดาในเรื่องพระกายโสท ปรากฏว่านางทั้งสี่ได้ลงมาช่วยนางคาราแต่งตัวพระกายโสทเพื่อเข้าพิธีอภิเษกกับนางประกาสัน ดังคำประพันธ์

○ เมื่อนั้นเบื้องบนเทวาพันตา	จริงปาวฝูงเทวาเหว	○ เมื่อนั้นเบื้องบนเทวาพันตา	จึงปาวฝูงเทวาเหว
ต่างชวนกันมาบัดเดียวคน		ต่างชวนกันมาบัดเดียวคน	
○ ว่านางสวรรค์ทั้งสี่คน	สุชะคาและนางสุนัน	○ ว่านางสวรรค์ทั้งสี่คน	สุชะคาและนางสุนัน-
เข้าสู่นิรามันเสด็จมา		หาผู้นิรมลเสด็จมา	
○ นางสุจิตราสุทธรรมา	บัทจอรลินลา	○ นางสุจิตราสุทธรรมา	บัทจอรลินลา
สู่พระภราอันเลิศไกรย		สู่พระภราอันเลิศไกร	
○ หวังจักช่วยอรน้อยทรมไวย	ไหยนุชดาทรมาคีไย	○ หวังจักช่วยอรน้อยทรมไวย	ให้นุชดาทรมาคีไย
เจ้าขึ้นพระไทยมาทรรษา		เจ้าขึ้นพระไทยมาทรรษา	

พระพายหรือพระวายุ เป็นเทพที่รับการยกย่องขึ้นมาจากธรรมชาติ ในชั้นแรกคนคงจะเห็นว่าลมมีอำนาจมาก ก็มีการนับถือบูชา ครั้นต่อมาสมมติให้มีตัวตนเป็นรูปร่างขึ้นมา รูปร่างของพระวายุมีสี่กายขาว หงมดุกเป็นพาหนะ หรือทรงรถลากด้วยกวาง ก็มี ลากด้วยม้าแดง หรือ ม่วงแดงสองตัว หรืออาจมากกว่านั้น ก็มี แล้วแต่ลมอ่อนลมแรง หัดดีถือธงสี่ขาวหรือ เขนง หรือ แตร สำหรับเป่าบ้าง (ส. พลายน้อย, 25:20 : 85-93)

ความเชื่อเรื่องพระพายปรากฏในเรื่องพระกายโสธ ตอนนางคาราต้องการจะหนีจากไพร่พลทั้งหลายออกติดตามหาพระกายโสธ นางได้อธิษฐานให้เกิดพายุมีศรัมจมนมองไม่เห็นสิ่งใด พระพายก็ช่วย เหลือนางให้หนีไปได้

○ เทาแจ้งว่าบังอร	ทุกขเร่าร้อนบ่อแ้วรวาง	○ เทาแจ้งว่าบังอร	ทุกขเร่าร้อนบ่อวันวาง
วาโย เทามุ่งหมาย	มาช่วยนางเฝ้าคู่สน	วาโยเทามุ่งหมาย	มาช่วยนางเฝ้าคู่สน
○ วัธเมื่อจักเกิดเหตุ	เป็นอาเพศมาบดคน	○ วัธเมื่อจักเกิดเหตุ	เป็นอาเพศมาบดคน
มีคฟ้าและมัวฝน	วาโยพศรมาบ่อนาน	มีคฟ้าและมัวฝน	วาโยพศรมาบ่อนาน
○ ส่เทือนหัวภูวคณ	ฝูงริพลบ่อทูลทาน	○ ส่เทือนหัวภูวคณ	ฝูงริพลบ่อนทาน
ปรากฏหัวสถาน	พลมารัญพรตกรรไปย	ปรากฏหัวสถาน	พลมารัญพรตกรรไปย

ส่วนเทพเจ้าและเทวดาอื่น ๆ ปรากฏให้เห็นเป็นความเชื่อในวรรณกรรม ดังตัวอย่าง
คำประพันธ์

○ ข้าไหวย เทวา	สิบหักชั้นฟ้า	○ ข้าไหว้ เทวา	สิบหักชั้นฟ้า
เจ้าวิมารบัน	ไหวยนางเมกษะหลา	เจ้าวิมาบน	ไหว้นางเมขลา
เจ้าแคนไพรส่น	ยาไทยน่องซ้อล	เจ้าแคนไพรสณฑ์	อย่าให้น่องชนม์
มอคม้วยอาสรร		มอคม้วยอาสัญ	
○ พระพุมพระภาย	สิบนิ้วข้าไหวย	○ พระภูมิพระพาย	สิบนิ้วข้าไหว้
พระเพะหนูกัน	ไหวย เท้าโกลี	พระพิษณุกรรม	ไหว้เท้าโกลี
ฤทธิแก้วขัน	ข้อมาบ้องกัน	ฤทธิแก้วขัน	ขอมาบ้องกัน
โผยไภยทั้งหลาย		โผยภัยทั้งหลาย	
○ ไหวย เท้านาคา	○ ไหว้เท้าวนาคา
○ พระโลมนางนาคสายส่มอน	แล้วพระพุทอน	○ พระโลมนางนาฏสายสมร	แล้วพระภูธร
เท้าอารมุนีจินดา		เท้าอ่านมุนีจินดา	
○ ครันถ้วนสามจับเทวา	เจ้าไพรยพริกษา	○ ครันถ้วนสามจับเทวา	เจ้าไพรยพฤษษา
เจ้าน้ำเจ้าท่าห้วย เทว		เจ้าน้ำเจ้าท่าห้วย เทว	
○ ชวนกันมาโดยฉับเร็ว	เจ้าห้วยเจ้าเทว	○ ชวนกันมาโดยฉับเร็ว	เจ้าห้วยเจ้าเทว
ต่างมาสู่พระราช		ต่างมาสู่พระราช	

2.2 ความเชื่อเรื่องยักษ์ คนไทยเชื่อเรื่องยักษ์มาเป็นเวลาช้านาน วรรณกรรมไทยสมัยโบราณแทบทุกเรื่องมักปรากฏเรื่องยักษ์ โดยกำหนดบทบาทให้ยักษ์เป็นฝ่ายผู้ร้าย และมนุษย์เป็นฝ่ายพระเอก ความเข้าใจของคนทั่วไปเชื่อว่า ยักษ์มีรูปร่างกำยำ ใหญ่โต หน้าตาน่ากลัว มีกำลังและมีฤทธิ์เดชมาก มีเขี้ยวอกอกนอกปาก มีนิสัยุร้ายชอบกินคนเป็นอาหาร และยักษ์มีความสามารถแปลงร่างได้อีกด้วย

ในวรรณกรรมเรื่องพระกายโศท ได้แสดงให้เห็นลักษณะของยักษ์ ดังนี้

○ นมยานโดย เจ็ดเสาะ	เชี่ยวชาญเอาะถึงหน่วยตา	○ นมยานได้ เจ็ดศอก	เชี่ยวชาญออกถึงหน่วยตา
ใหญ่สูงเพียงพญา	หมันร้องว่าเหวย เท้าไทย	ใหญ่สูงเพียงพญา	มันร้องว่าเหวยเท้าไท

หรืออีกตอนหนึ่งบรรยายว่า

○ หมัน โกรธแก่พระบูบาร	จริง เลอะพังพาล	○ มัน โกรธแก่พระภูบาล	จึง เลิกพังพาน
สูงใหญ่โดย เพียงเวหา		สูงใหญ่ได้ เพียงเวหา	
○ ขบ เขี้ยว เคี้ยวฟัน เหลือตะตา	โนยะเนตยักษา	○ ขบ เขี้ยว เคี้ยวฟัน เหลือตะตา	นัยน์เนตยักษา
พิศดู เสมือนแสงเพลิง		พิศดู เสมือนแสงเพลิง	
○ นมยานลง เหลิง เต็ง	ตฤาพายแผ่นดินเต็ง	○ นมยานลง เหลิง เต็ง	คือควายแขวน เต็ง
เคียบโตเท้าลูะท่อน		เคียบโตเท้าลูกขนุน	
○ สุริ เสี่ยงก้องหัวพวยะคน	ถูกคำมรามคำมรัน	○ สุริ เสี่ยงก้องหัวพวยะคน	ถูกคำมรามคำมรัน
เส้ท่อนส่ท่าทธานี		สะเทือนสะท้านธรณี	

ความเชื่อที่แสดงให้เห็นว่า ยักษ์สามารถแปลงร่างเป็นมนุษย์ได้ ปรากฏตอนนางประกาศัน เข้าใจว่านางสมุททเวหาได้ส่งนางคารามาพบตน จึงเตรียมต้อนรับเป็นอย่างดี และสั่งให้เหล่ายักษ์ทั้งหลายแปลงร่างเป็นมนุษย์

○ เมื่อนั้น เอ้าวัน	นางนาคประกาศัน	○ เมื่อนั้น เออวัลย์	นางนาฏประกาศัน
แม่มุ้ยักษา	สังแกฝูงมาร	แม่มุ้ยักษา	สังแกฝูงมาร
ทั้งหลายนานา	สูแปลงรูป่า	ทั้งหลายนานา	สูแปลงรูป่า
เบ้มนุชลี		เป็นมนุษย์ศรี	